ANUL I No. 2

10 Iulie 1954

Carpaţii

Director: Aron Cotruş | REVISTA CULTURALA | Redactori: Traian Popescu şi N. S. Govora

Scrisoare deschisa lui Mihai Sadoveanu

de Pamfil SEICARU

Pe vremuri m'aş fi adresat, cum obicinuiam să-ţi spunem cei care iţi purtam atâta prietenie şi admiraţie: "Coane Mihai". Aşi putea oare şi azi să folosesc acel moldovenesc "coane", in care intra şi afecţiune şi respect, când obligator ţi se spune "tovarăşe"? Mă resemnez deci să-ţi spun "tovarăşe", deşi nu-mi face plăcere şi sigur, de aceasta nu mă indoiesc, nici d-tale nu-ţi face. Ne resemnăm deci să acceptăm cuvântul "tovarăş".

De atâtea ori am vroit să-ţi scriu când citeam in ziarele comuniste apărute in limba românească, represiunile pe care le executau cei care tâlhăresc obiditul popor român. Soseau cu mari intârzieri şi la mari răstimpuri, până şi in singurătatea de la Palma de Mallorca. Erau ca ecouri indepărtate dintr'o altă lume, ca strigăte disperate de ajutor, svârlite in nesfârşita tăcere a nopţii. Este umilitoare neputinţa, sensaţia de a fi inutil, de a nu putea impiedica crimele care se săvârşesc, victimele fiind din neamul tău. Citeam cu atenţia incordată aceste ziare, in care numai haina cuvântului da o amăgitoare aparenţă românească. Altminteri era vorba de o lectură monotonă şi nesfârşit de tristă. Descifram in articolele confecţionate după normativ, toate uscate, afectând stupid un optimism oficial, imensa şi muta tragedie a ţării. Citisem prin 1952 că ţăranii, răsbiţi de jaful cu satanica technică a exploatării româneşti de care dau dovadă zeloşii argaţi ai Moscovei, s'au răsculat. In judeţul Roman, la Băceşti, la Romanaţi, in Buzău, in Teleorman, ţăranii mânaţi de disperare, nu s'au mai temut de mitralierele republicii populare. In toată Moldova ţăranii s'au opus cu o agresivă indârjire confiscării şi transportării cerealelor in zisele magazii ale poporului, de unde sunt incărcate şi duse in Rusia. Şi in democraţia populară nu se glumeşte când e vorba de ce este obligată colonia sovietică România să trimită in Rusia. Cum simt că ţăranii nu vor să care şi să umple magaziile "poporului" (evident rusesc) cu ce s'a milostivit Cerul să dea belşug câmpurilor muncite, căpeteniile republicii populare respectuoşi (mai exact temători) de directivele marxisto-leniniste primite de la Moscova ca Românii să nu devină deviaţionişti, recurg la mijloace eficace de convingere. Pe şosele, pe drumuri lăturalnice de ţară, incep să forfotească automobilele blindate care străbat satele in goană nebună, secerând in treacăt orice vietate care nu a avut timp să se ascundă. Acest fel de propagandă in care se foloseşte elocvenţa mitralierei, are un scop socialisto-marxist: să curme inmugurirea unor sentimente de "chiaburi" in rândurile ţărănimii progresiste. Dar s'ar părea—din lectura ziarelor comuniste tipărite in româneşte—că "chiaburismul" ţărănimii este tare indărătnic şi refractar progresismului sovietic. Ţăranii români sunt reacţionari, indărătnici, incât provoacă o disperare in rândurile argaţilor ideologiei marxiste.

In comuna Flămânzi din ţinutul Botoşanilor, ţăranii au atacat pe membrii comisiei de colectare a cerealelor şi in furia lor sălbatecă şi reacţionară, au făcut de petrecanie ideologilor care le dijmuiau hoţeşte produsul muncii lor. Dar să fim bineinţeleşi că nu i-au petrecut aşa cu alaiu până la capătul satului, ci le-au strivit capetele cu topoarele, socotind, in vinovata lor rătăcire, că in cap sălăşluieşte sminteala. Inapoiaţi şi reacţionari, ţăranii români, cum o ştii prea bine tovarăşe Sadoveanu, nu pricep nimic din minunăţiile marxismului şi nici din scrânciobul dialecticei.

Numele satului Flămânzi mi-a amintit de răscoalele ţărăneşti din 1907, de articolul epocal scris de N. Iorga, in "Neamul românesc". Iţi aminteşti cum incepea, tovarăşe Sadoveanu: "Erte-i Dumnezeu, pe cei şapte ţărani..." In România reacţionară se puteau publica articole de infierare a abuzului de putere, a represiunilor; in republica populară, cine s'ar incumeta să ridice un sfios protest când mitralierele miliţienilor ciuruiesc trupurile ţăranilor români? In România reacţionară libertatea presei era o realitate, in republica populară presa este la dispoziţia celor căftăniţi de Moscova să administreze colonia sovietică România.

Este trist tovarăşe Sadoveanu şi o ştii mai bine decât mine, că faci parte din Consiliul de administraţie al coloniei care până la 23 August 1944 a fost un Stat suveran.

In unele ziare apărute la Bucureşti, şi purtând data de 15 Ianuarie 1954 am citit că la Căminul cultural "Mihail Sadoveanu" din Predeal, a fost o serbare. Am tras concluzia că te menţii in graţiile Moscoviţilor, ceiace este fără indoială un record de durată, asigurat printr'un devotament care a rezistat la toate grelele incercări. Nu-i chiar aşa de uşor să te menţii in aceste republici populare; nici nu ştii când din fruntea bucatelor te svârle intr'un ungher intunecat al cine ştie cărei temniţe. Nimeni nu este sigur de nimeni şi de nimic. A fost judecat, condamnat şi executat, Lucreţiu Pătrăşcanu, fiul prietenului dtale scriitorul Pătrăşcanu iar Ana Pauker işi aşteaptă rândul. Rând pe rând toţi şefii comunişti vor fi lichidaţi. Mă intreb ce mârşave dovezi de slugarnică fidelitate ai putut da ca să fii menţinut? Fără indoială că au nevoie de numele dtale, dar in technica comunistă se prevăd şi lichidări mai puţin spectaculare, fără proces, o simplă moarte naturală, evident la comandă. Pe urmă se face o inmormântare la care participă pe căprării tot poporul ca să jelească pierderea ireparabilă. In asemenea macabre comedii, tot poporul ştie ce fel de "moarte naturală" a pus capăt vieţii "fiului genial", dar nimeni nu are măcar curajul să şoptească vecinului gândul lui. In 1954, tovarăşe Sadoveanu, se vor implini curând zece ani de când asupra ţării s'a aşezat stăpânirea hainâ a străinului şi ai rămas neclintit printre părtaşii ospăţului satanic al ocupaţei ruseşti. Oricât s'ar părea de himeric, dar ne apropiem de sfârşit. Sunt semne că nu-i aşa de indepărtată vremea când va veni ziua cumplită a judecăţii naţiei şi toţi vom da seama de faptele noastre. M'am gândit mult la reintoarcere, la cei pe care nu-i vom mai intâlni nici odată, inocentele victime ale trădării din 23 August 1944, m'am gândit la cei cari n'au avut tăria să reziste ispitei şi s'au spurcat colaborând cu ocupantul, m'am gândit mai ales la dta, la rolul sinistru pe care il joci in această crucificare a neamului românesc. Şi cu atât mai mult ne doare, cu cât azi mânjeşti ca un netrebnic tot ce ne-a incântat tinereţea noastră de pretuitori ai literaturii.

Imprejurarile au făcut să-ţi cunosc inceputurile sfioase când incercai să scrii versuri. Publicai in "Viaţa literară" a lui Ilarie Chendi, poezii pe care le semnai cu un pseudonim, Alexandru Cobuz. Terminaseşi liceul şi nehotărit, căutându-ţi drumul pe care trebuia să porneşti, stăteai la Fălticeni. Simţeai că porţi in imaginaţie o lume şi incercai să-i dai glas. Anii aceştia când ne căutăm, când se succed in noi, intr'o alternare vertiginoasă, momente de nesfârşită incredere in puterile noastre şi de totală indoială, ne modelează sufletul, ne dă tonalitatea realizărilor viitoare. Cu ce sfială te-ai dus să-i citeşti lui G. Tutoveanu, care pe acea vreme era institutor la Fălticeni, prima povestire "Fraţii Potcoavă"! De atâtea ori mi-a vorbit G. Tutoveanu de acea neuitată noapte de vară când i-ai citit lui şi lui Arthur Gorovei, minunata povestire a fraţilor Potcoavă, care după moartea fratelui lor vitreg, Ion Vodă cel Cumplit, au isbutit să isgonească pe netrebnicul Petru Şchiopul, fiul Doamnei Chiajna. Debutai ca prozator, intr'o epocă de mare secetă literară. Revistele literare nu publicau nimic de seamă; o lipsă de vigoare, o dezolantă banalitate caracteriza proza. Şi in această atmosferă aduceai o robustă originalitate, un simţ al muzicalităţii limbii şi o siguranţă de expresie neobicinuită la un incepător. "Fraţii Potcoavă" căruia i-ai schimbat titlul in "Şoimii" (povestire mai lungă căreia cu greu i-am putea spune roman), a entusiasmat. Iţi aminteşti că Arthur Gorovei avea lacrimi in ochi. In noaptea aceia de vară, incepea marea carieră literară a dtale, tovarăşe Sadoveanu. De la primul volum te-ai conturat aşa cum urma să fii in tot ce ai publicat ulterior:

(Urmează pagina 3.)

CANTECUL GRAIULUI

de Aron COTRUS

Intru amintirea Virginiei, in apropierea căreia am scris aceste versuri.

Ce fiori, ce vrajă dă
vorba verde, fragedă,
de-al cui lin dainu-daina
ne tresaltă inima,
ca sihla de cetene,
de cetene prietene!...

Cine-i surd să n'audă
cântecul de laudă
al craiului-graiului,
al graiului-craiului?...

Pe pânza pământului,
sunt podoabe ca-ale lui?...
Cunună cui poţi să-i pui
ca din floarea gândului,
prinsă'n vorbe—pietri scumpe—,
anii să n'o poată rumpe?...

Din străfundul timpului,
peste sufletul oricui,
sună ca-ale nimănui,
sună clopotele lui,
sună fluerele lui...

In rostul prorocului
ia flacăra focului,
fulgerul norocului;
in versul rapsodului:
răsmeriţa glodului,
chiotul norodului,
iar când schimbă-se in goarnă,
flacări peste inimi toarnă,
lumi din temelii răstoarnă;
şi-şi rup cale indrăzneaţă
şi'n răscoale se răsfaţă
alte chiote de viaţă...

Când ajunge să se prindă
in doină şi in colindă,
cerului ii face tindă
din acest pământ, pe care
numai cântecul nu moare...

Pajură-i spre peste lume,
prin văzduhuri fără nume...
Pentru-un sbor prin nesfârşit
preţ iţi cere inmiit,
dar pentru povara ta,
plată vrea şi plată-ţi ia
mai nimica: inima.

Sborul lin ori sborul rău
printre stele, peste hău,
prin cuţite lungi de creste,
fără veste,
ca pe drumuri de poveste,
il plăteşti cu trupul tău,
il plăteşti cu gândul tău.

Cămaşă-i cu mii de zimţi,
pân' peste morminţi s'o simţi,
dacă vreai şi vreai mereu
să baţi drumul cel mai greu,
să dai ochi cu Dumnezeu!
Şi s'ajungi cătuşi să-i pui
trupului cu jugul lui,
dorului, cu rugul lui!...

* * *

Cu-ochi semeţi
de veghe beţi,
peste ceţi şi dimineţi,
pe lungi urme de drumeţi,
crai pe bucurii de-o zi,
cu vrăjite chei de dor,
cu chei ca-ale raiului
vreau, prin flacări să descui,
visteria tuturor
şi a mea şi-a nimănui:
visteria graiului,
care străluminâ-mă,
unde'n taină ţine-mă
a neamului inimă...

Dorul calcă fără urmă
peste-a plaiurilor curmă,
după vorbe duse'n turmă
ce subt ploi, subt ceţi, subt vânt,
umplu-al neamului pământ,
până'n marginile lui:
daruri ale nimănui,
daruri ale orişicui!...

* * *

(Urmează pagina 2.)

CANTECUL GRAIULUI

Zace'n taina, taina lui,
zace'n taina graiului,
tot ce-a fost, şi-o fi, şi nu-i:
visul orb al raiului;
dorul fără căpătâi,
şi chiotul lui dintâi,
chiot lung făr'de răspuns
inecat în nepătruns;
volburile vântului,
mireasma pământului,
chemările cucului,
şuerul haiducului,
verdele molodrului
răsufletul codrului,
mohorirea moinelor,
Dunările doinelor,
glas de fluer fermecat
de viforniţi alungat;
freamăte şi fâlfâiri,
năzăriri de nicăiri
şi chemări de undeva
de peste viaţa mea,
cari îşi fâlfâe aripa
dulce să ne facă clipa,
şi să ducă pân'departe,
peste vis şi peste moarte,
tot ce'n suflet ne-a rămas
dela'ntâiul nostru pas:
sori străvechi şi sorii noi
duşi cu nopţile din noi,
viscole ce ne-au bătut,
datine ce ne-au crescut
dela-al lumii început;
drum de scrum şi drum de fum
intre-atuncia şi'ntre-acum;
zări de foc
şi nenoroc;
treceri iuţi, cu pieptul gol,
peste râuri de pârjol,
călcând aspru, călcând tare
din hotare în hotare,
între lună şi'ntre soare
pe subt stele căzătoare,
intre apă şi'ntre piatră
dintr'o vatră'ntr'altă vatră,
pe-unde cânii morţii latră,
pe-unde soartea ne-a ales
vetre'n munţi şi vetre'n şes,
de unde să nu mai poată
veacurile să ne scoată...

Intre Răsărit şi-Apus,
intre-Apus şi Răsărit,
pe-unde paşii ne-au tot dus
în lupte făr'de sfârşit,
cu Dumnezeu am grăit,
cu apele şi cu vântul,
cu cerul şi cu pământul...

Zorile, cu glas de-Adam,
pe nume strigatu-le-am,
şi-odată cu zorile
botezat-am florile,
şi-odată cu soarele,
munţii şi isvoarele
şi tot ce era aproape
între munţi şi între ape...

Şi cu mânile-amândouă,
ne-am spălat cu-ntâia rouă:
cu Marea Neagră şi cruntă,
să ne pregătim de nuntă...

Drumărind şi drumărind
duşi de paşi şi duşi de jind,
pe unde umblat-am craina
în aprinsă căutare
de statornice hotare,
intrebatu-ne-am mereu,
munţi şi ape iscodind:
care-i calea, care-i taina,
care-i steaua, steaua lui,
care-i steaua neamului,
a neamului lor şi-al meu,
botezat de Dumnezeu
din smulgere'n smulgere
cu furtuni şi fulgere;
din trecere'n trecere
cu-a pierzaniei secere...

Un glas stins de undeva,
nu incetă-a mă'ntreba:
din ce plaiuri smulsu-s'a
furtunatic viţa ta,
de-i sângeră inima,
cum nu-i sângeră nicicui
pe faţa pământului?...

Aina daina şi iar daina,
dainei cine-i ştie taina,
că nu-i *nu* şi nu-i nici *da*,
de ne seacă inima!

Hotarele graiului,
noapte, poţi să mi-le spui,
şi-alte pietre'n şir să-mi pui
pe-unde a fost ce-a fost, şi nu-i?...

* * *

Peste truda traiului,
greu din grâul graiului
ne dă pânea raiului:
pâne veche, pururi nouă,
ne-o dă cerul, ne-o dă nouă,
cum dă ploaie, cum dă rouă,
şi'n svon de Duminecă
cu har ne cuminecă...

Arcul năsdrăvan mi-l iau
pentru zări ce margini n'au
şi la şold, domol, inod,
corn de-argint de voevod:
să pătrundă glasul lui,
peste munţi şi munţi silhui,
şi din depărtarea grea,
să răspundă tot aşa,
lung peste'noptarea mea,
Carpaţii şi Dunărea,
Carpaţii şi Dunărea,

Vorbă!
Torbă,
cu săgeţi,
pentru anii-mi îndrăsneţi,
pentru'mpărăţii de ceţi,
pentru mii şi mii de vieţi,
pentru vânătoare-anume
de mogâlde şi balauri,
peste bauri,
peste plauri
şi păduri de peste lume...

Ca de-un grai din altă viaţă,
zarea schimbă-se la faţă:
pe ţărmul isvorului,
căprioara dorului;
pe marginea-abisului,
uite, cerbii visului,
visului, flămândului,
şi vulturii gândului,
arşi de îndrăzneli, să sboare
până dincolo de soare,
peste ceţi, tot mai aproape,
de-ale veşniciei ape,
unde, peste bezna-adâncă,
golul vorbele le mâncă...

Trec prin codrii deşi şi şui
bourii trecutului...
La al timpului isvor,
beau din apa zorilor
şi'n nemărginirea oarbă
pasc şi pasc a morţii iarbă...

Peste crivețul zălud,
ca din alte lumi aud,
peste'ntinsul gol şi crud,
clopote bătând în dungă,
dangăte ce se alungă,
peste vremea rea şi lungă...

Năvăleşte înapoi
viu trecutul către noi,
greu de sori cu mers fierbinte:
Dunări iuţi cu ape sfinte...

* * *

Din prăpastia somnului
întind mâna, Domnului,
întind mâna şi îi cer,
mut merindea mea de cer:
să nu'nsăr şi să nu scapăt,
să bat drumul pân'la capăt;
după vrerea-i, şi cuvântu-i
din ăst trai să mă deştintui,
şi din orice adăpost,
ca şi cum n'aş mai fi fost...

Din pustiu'n care pier,
către cer mă'ntorc, şi-i cer,
cu foc timpul să-l îmbour,
crunt izbit, să nu mă'nour,
să'nfrunt drept al morţii bour!...

De zăduf şi frig
îi strig,
cerului îi strig şi-i strig:
drept simbrie, Doamne, dă-mi
văz peste-ale lumii vămi,
sâmburii pârjolului
şi cheile golului;
vorba orbului noroc,
vorba-pasere de foc,
capul pentru ea să-mi joc...

* * *

Din dealul ce zarea sorbi,
peste munţii suri şi orbi,
stol de stol, ai morţii corbi...

Suflet fermecat de corn,
cu ce cântec să-i întorn,
cu ce farmec să-i întorn,
cu ce suflu să-i alung,
către drumul cel mai lung?...

Din zale cămaşă-mi pui,
din jarul amurgului,
cu dainu şi cu daină,
să se ardă moartea'n ea:
cu paşi lungi şi cu paşi şui
munţii până'n vârf să-i sui,
munţii, munţii visului,
şi de-acolo să văd ce-i
în zarea de peste ei,
în golul de peste ei...

Cu fulgerul —lung lămpaş,—
şi cu pasul uriaş,
în svâcnetul glesnelor,
—vânător al besnelor,—
culmile-ţi eu taiu-le,
taiu-le, strătaiu-le,
grai carpatic, graiule!...

Fără tine, pe aci
nimeni viaţa nu ne-ar şti,
nici de-am fost n'ar mai ghici,
după grai şi păscălii...
N'ar mai fi poveşti şi şoapte
de-am pierit ori nu, în noapte,
şi nici vis
cu sânge scris,
subt peceţi de cărţi închis,
şi nici doine şi nici vers,
pe-unde urma ni s'a şters,
după-atâta mers şi mers...

Ca din flori de rouă ude,
se aude, se aude,
peste chiote şi trude,
peste casne
şi năprasne,
tot mai stins şi mai departe,
până dincolo de moarte,
ca'n furtună sămănat,
freamătu-i în lung şi'n lat,
cu miresme de pământ
din păduri ce nu mai sânt...

Vorba: pasere măiastră,
cu cuib în inima noastră
şi'n straşini de zare-albastră,
câţi n'au vrut de jos, din stuh,
s'o doboare din văzduh,
să ne'ngroape odat'cu ea,
Graiule, Măria-Ta!...

Ce ţintaşi pizmaşi, trufaşi,
şi ce uriaşi vrăjmaşi,
cu văz lung de temnicer,
putea-o-ar vâna din cer,
de pe stânca sânului,
din pieptul Românului?...

Pe semne, cerul nu vrea,
gloanţele să prindă'n ea...

Ne-a venit din cer ca mana,
feritu-ne-a de Satana;
ne-a fost chiot şi liuliui
şi'n restrişti ne-a adunat
viforniţa graiului,
goarna năsdrăvană-a lui,
ca un glas de împărat
din fundul pământului...

Culmi i-am dat, drept adăpost,
în bejeniile ce-au fost...

De balaur şi de vruh
ne-a păzit ca Sfântul-Duh,
şi de neagra coarbă oarbă
ce vrea văzul să ni-l soarbă
şi cu-a ciocului undrea
să ne sece inima
şi să surpe'n zarea-albastră,
drumul înaintea noastră,
cerul de deasupra noastră...

* * *

Până'n veacul veacului
scris mi-a fost să fiu al lui,
alb ostaş al graiului,
pe graniţa sângelui,
pe graniţa gândului,
de unde schimbare nu-i,
de unde potecă nu-i,
de unde scăpare nu-i...

Scurt prăpastia rupe saltul:
locul tău nu-i pentru altul!...
I-ai dat sângele zălog,
i-ai dat sufletul zălog,
şi-acest cântec greu şi-olog...

* * *

Cum poţi doar să te cunoşti,
dintr'atâtea oşti şi oşti,
şi să semeni,
ca fraţi gemeni,
şi să mergi umăr la umăr
cu mulţimi fără de număr;
şi să cânţi
şi să descânţi,
din tin'să te desmormânţi:
ca prin alvii tari şi seci,
râuri fără ţărm să treci,
să le treci,
să nu te'nneci,
şi să creşti
ca în poveşti,
să te simţi la tine-acasă
stând cu îngerii la masă,
stând cu Dumnezeu la masă,
în a veacurilor vatră
mai tare ca orice piatră,
fără taina, taina lui,
fără taina graiului,
fără-a vorbei sfântă pâine,
pentru azi şi pentru mâine,
pentru dincolo de mâine,
făr'să'nfrunţi, viteaz, furtuna,
ce cu-ai tăi te face una,
peste sbucium şi nevoi,
până'n ziua de apoi...

Mai tare ca orice arme
e trecutul ce'n grai doarme,
trecut, ce pe rău, pe bine,
în picioare, drepţi, ne ţine,
ca ţâşniţi cu ochi arzui
din fundul pământului:
s'apărăm în noi şi peste,
tot ce este şi nu este:
isvorul ce doarme'n stâncă,
aurul din piatră-adâncă,
tot ce-o fi şi nu e încă...

Fraţi de vorbă şi de gând,
fraţi de sânge şi de jind,
de vreri aspre clocotind,
unul şi-unul, împreună,
ca mânaţi de-o grea furtună,
trecem peste ani arând,
trecem peste ani cântând...

In pământul neamului,
în faţa-alianului,
rădăcini ca de oţel
sunt mormintele din el.

Dârza sângelui poruncă
peste flacări ne aruncă:
inşi de pară, laolaltă,
către lumea ceealaltă...

Unde-i unu fără tângă,
mii de-arhangheli crescu-i lângă,
şi de dă în drum de moarte,
se dă moartea la o parte!...

Veac de veac, lup după lup,
haina de pe trup
ne-o rup,
dar acest străvechiu cojoc,
numai sânge, numai foc,
din prăpăd, din nenoroc,
creşte zi de zi la loc,
din umăr până'n călcâiu,
mai tare ca'n ziua'ntâiu...

Ca'ntr'un necuprins puhoi,
peste stahii şi strigoi,
către lumea de apoi,
ducem veacurile'n noi...

Dedeparte, fremătând,
eu aud şi-aud, în gând,
pe călăi-ţi gomănind,
gomănind, hălălăind,
şi la groapa ta săpând...

Gând în flacări, ochii uzi,
neam al meu, mă mai auzi?...

Glas aş vrea să am, ceresc,
să m'auzi când îţi grăesc,
şi profetic văz, să văd
cum te sbuciumi în prăpăd;
să mă simt pe bine-ori rău
că sunt trup din trupul tău!

Grele ca de stâncă vie,
măguri am visat să-mi fie,
măguri mari, cuvintele,
să-ţi însemn mormintele,
cu-a cerului apă toată
ploi spăla să nu le poată:
aspru, ca din moşi-strămoşi,
să crezi dârz în Feţi-frumoşi,
şi, ca pentru frunţi crăeşti,
verzi cununi să le'mpleteşti,
s'aud iar prin ani schilozi
treceri iuţi de voevozi,
subt arcuri de curcubeu,
crainici ai lui Dumnezeu...

Aibă gură, frunte sfântă,
pe Feţi-Frumoşi cine-i cântă,
şi-al lor nume scris rămână,
scris de-a timpurilor mână,
ca un semn de legământ
între om şi'ntre pământ...

Cine craiu-i peste grai,
fără strai domnesc şi-alai,
e mai crai ca orice crai!...

* * *

Peste timpul surd şi crud
paşi pietroşi s'aud, s'aud,
tot mai mulţi şi tot mai şui,
la porţile soarelui...

Ca de mii de ani mereu,
curge sânge, curge greu,
din trupul neamului meu,
ce, cu răni nevindecate,
se tot bate şi se bate
cu pământul jumătate,
pe brazda străbunilor,
în drumul furtunilor;
pe marginea golului,
în drumul pârjolului;
pe ţărmurii apelor,
în drumul potoapelor,
subt flamura-ţi, Craiule,
grai carpatic, graiule!...

Madrid, luna Mai 1944.

ARON COTRUŞ

Scrisoare deschisa lui Mihai Sadoveanu

un neintrecut povestitor, un liric evocator al peisajului Moldovei. "Șoimii", primul volum, a venit ca o ploaie binecuvântată după o îndelungă secetă. Nu subiectul istoric era acela care asigurase succesul volumului. Radu Rosetti, pătrunzătorul cercetător al cauzelor răscoalelor țărănești, publicase un roman istoric de reale calități literare, "Cu Paloșul", dar nu stârnise nici un entusiasm. Dta aduceai un suflu nou, un simț ritmic al epopeei, un firesc in tot ce povesteai incât, cu mijloace foarte simple, realizai o adevărată vrajă literară. In acea vreme-îți amintești tovarășe-ministrul instrucției publice era marele matematician Spiru Haret. Fire reținută, refractar entusiasmului, s'a lăsat totuși cucerit de minunatul dtale dar de povestitor și a ținut să sublinieze această intrare plină de făgăduieli în literatură. Și volumele s'au succedat, dovedind o excepțională fecunditate: "La Crâșma lui Moș Precu", "Dureri înăbușite", "Amintirile căprarului Gheorghiță", "La Noi in Viișoara". Calitățile din primul volum se precizau, talentul se impunea. Colaborai la "Semănătorul" lui N. Iorga care năzuia să determine, prin mijlocirea literaturii, o schimbare a sensibilității politice în favoarea țărănimii. Toată proza dtale era străbătută de o înțelegătoare iubire de țărani, de acea lume blândă, umilă, răbdătoare, din satele moldovene. Invăluiai acea lume necăjită intr'o diafană poezie, aduceai un accent nou de adâncă omenie; natura înconjurătoare, oamenii, legendele, se înbinau.

DTA ai avut însă totdeauna instinctul sigur al momentului când o despărțire este impusă de o înțelegere realistă. Părăsindu-l pe N. Iorga te-ai raliat grupului poporanist din jurul lui C. Stere. Apărea "Viața românească". In 1906 Constantin Stere publica epocalul articol "Fișerland", în care denuntă sistemul de acaparare a moșiilor prin contracte de arendare. Moki Fișer își întinsese contractele de arendare asupra Moldovei ca o pânză de păiajen. Exploatarea era sălbatecă, anticipând metodele marxiste. Și nu este o simplă întâmplare faptul că răscoala țăranilor a început în 1907 la Flămânzi, in județul Botoșani, una dintre moșiile cuprinse în trustul arendășesc al lui Moki Fișer.

Imi amintesc de articolul publicat în 1906 de H. Sanielevici-tovarășul dtale politic de azi-în revista "Curentul nou", care apărea la Galați, revistă de inspirație și de tendință socialistă. Articolul cuprindea o violentă critică a operii dtale, subliniindu-i mai ales, tendințele xenofobe și antisemite. Un tablou sinoptic prezenta eroii nuvelelor dtale, distribuiți după vicii, bețivi, tâlhari, etc., spre a demonstra imoralitatea operii dtale. Fără îndoială că toată argumentarea era falsă, tendențioasă, dar nu mai puțin, văzându-te azi tovarăș cu H. Sanielevici, pot măsura drumul renegării pe care l-ai străbătut. Ca atitudine politică, H. Sanielevici nu s'a schimbat. Era marxist în 1906, este și astăzi tot marxist. Dar atitudinea dtale? In 1906 H. Sanielevici îți punea în evidență tendințele antisemite și îți clasa opera drept imorală și reacționară. Problema moralității în artă este de multă vreme inlăturată din examinarea și valorificarea unei opere, dar tendințele, atitudinea scriitorului in fața vieții sociale pot fi prea bine clasate drept reacționare sau revoluționare. Dta nu ai fost niciodată un revoluționar ca tendinți; iubirea de trecut, regretul care întovărășește evocarea unei lumi in dispariție, tot lirismul operii dtale in legătură cu formele de viață patriarhală, sunt calificate de stăpânii de azi ai poporului român ca reacționare. Inchiziția leninisto-staliniană este neînduplecată în sancționarea acestor devieri emotive mic-burgheze.

Opera dtale a contribuit în bună parte la formarea acelei sensibilități specifice intelectualilor români, sensibilitate în care intră o mare iubire de țărănime și o mare iubire de trecut, adică elementele afective ale unei ideologii naționalisto-țărăniste, ideologie de "Kulaci", cum ar eticheta-o stăpânii dtale moscoviți.

Nu ai fost ceiace se zice un cerebral în literatură și nu ai folosit in nuvelele sau in romanele dtale eroi recrutați din rândurile intelectualilor. Când ai încercat "Insemnările lui Neculai Manea", in care evoci pe profesorii gimnaziului din Fălticeni și "Oameni in lună", nu ai isbutit; psihologia dtale rudimentară dă o stângăcie scrisului, atunci când vrei să pătrunzi în intimitatea eroilor. Operele în care talentul dtale se manifestă cu o impresionantă plinătate, "In Pădurea Petrișorului" (poate unică în literatura mondială), "Dumbrava minunată", "La Crâșma lui Moș Precu", "Amintirile căprarului Gheorghiță", "Păcat boeresc", redau literar acele existențe nesmulse din contactul imediat cu natura. Progresul, civilizația, toate orgolioasele realizări ale technicei, sunt așa de departe și nu vin în atingere cu această lume în care artificialul se interpune intre om și natură, falsificându-i sensul existenței. Timp de patru decenii, literatura aceasta de tendinți reacționare, literatura ceasta de inspirație și sensibilitate patriarhală, a format succesivele generații, alimentând o ideologie specific românească, ale cărei origini se găsesc in paginile lui Eminescu. Insuccesul ideologiei comuniste in România se datorește acestei fizionomii spirituale a intelectualului român și ești în măsură, mai mult decât oricare altul să cunoști rezistența tăcută, opusă de imensa majoritate a intelectualilor români presiunii comuniste. Intr'o zi-va veni și ziua aceia, o știi prea bine tovarășe Sadoveanu-se vor cunoaște toate actele de eroism ale intelectualilor cari au preferat mizeria in formele cele mai distrugătoare, decât să devină argați ai propagandei marxiste.

Cum erai unul dintre cei cari au contribuit la formarea acestei structuri sufletești pe care am putea-o numi de sensibilitate tradiționalistă, Românii nu au putut înțelege senina renegare a unei întregi vieți și încadrarea lui Mihail Sadoveanu în rândurile bolșevice.

Oricine te-a judecat cu asprime a săvârșit o nedreptate, deoarece presupuneau că ai avut o linie rigidă a unei existențe care își afla expresia sublimată în operă. Un poet irlandez, W. R. Yeats, susținea o foarte interesantă teorie; după părerea lui, artistul nu se exprimă pe el insuși, ci anti-eul lui, arta lui este un elogiu al virtuții sau frumuseții care este exclusă din viața lui cotidiană. Și Unamuno comentând această teorie scria: "Dacă poetul liric caută ce nu este și vrea să fie antieul său contra lui insuși, mi se pare foarte natural. Fiecare își caută completarea".

Nimănui nu i se potrivește așa de bine teoria, în aparență paradoxală, a poetului irlandez Yeats, ca dtale tovarășe Sadoveanu. In opera dtale literară ai căutat un corectiv moral pe care ți l-au dat ursitoarele, eroii dtale sunt anti-eul lui Sadoveanu.

Ai zugrăvit oameni deschiși, care se dăruiesc intregi intr'o prietenie și in viață ai fost un om de ascunzișuri sufletești, a cărui prietenie nu depășea buzele care o rosteau cu multă ezitare. In opera dtale abundă oameni de vijelios curaj, cari pentru o credință se înfruntă neînfricați cu moartea, oameni de caracter pietros pe care nestatornicia împrejurărilor nu-i clatină cum nu clatină puhoiul valurilor mării stânca sfidătoare a neastâmpărului întinsului de ape. Și se întâlnesc în opera dtale literară, oameni de o infinită bunătate, de o rară gingășie sufletească. Și singura statornicie pe care ai avut-o in viață a fost aceia a lipsei de caracter iar, bunătatea nu ți-a trecut niciodată de raza călimării. Un egoism de proporții reduse, de o meschinărie dezolantă. Nu ai suferit povara nici unei convingeri, mintea nu ți-ai chinuit-o punându-ți probleme complicate; molusc fără vlagă, mălăeț, ai schimbat de poziție fără nici o complicație sufletească, deoarece îți era perfect egal unde te situezi, esențialul era să-ți fie bine. Aceste succesive renegări erau repede uitate, talentul svârlind în umbră pe om...

In timpul neutralității din anii 1914-1916, făceai parte din grupul de la Viața românească, gândind sub influența covârșitoarei personalități a lui C. Stere. Viața românească era ostilă unei alianțe cu Rusia și preconiza intrarea în războiu alături de puterile centrale (Germania și Austro-Ungaria), considerând in ordinea urgentelor, pe primul plan Basarabia. C. Stere își publica amintirile din Siberia ("In voia valurilor") și articole intitulate "Din carnetul unui solitar" pe care le semna C. Nistrul.

Atmosfera în țară era pentru primatul Transilvaniei în ordinea revendicărilor naționale. Erai solidar cu poziția lui C. Stere, dar germanofilia Vieții românești îți determinase o eclipsă în simpatia cititorilor. Cărțile îți rămâneau nevândute și numele îți era din ce în ce mai învăluit într'o ostilitate generală. In 1915 ai publicat una dintre cele mai frumoase opere ale literaturii românești: "Bordeenii". Undeva, la o mare moșie pe Jijia, descrii existența obscură și totuși emoționantă a țăranilor, cari munceau pentru un stăpân pe care nu-l văzuseră niciodată. Și lumea aceasta umilă se mișca intr'o imprecizie de baladă; o clipă trece turburător ca o dâră de taină Faliboga spre a dispărea în taina din care venise să poposească pintre țăranii de pe moșia așezată pe valea Jijiei. Adesea evocând "Bordeenii", mă gândesc că de la un capăt la altul țara este coborită la nivelul de viață al necăjiților țărani pe cari îi descrii cu atâta profundă înțelegere umană în "Bordeenii". Pui atâta emoție, atâta sensibilitate în călimară, că nu-ți mai rămâne și pentru viața de toate zilele, pentru oamenii vii. Volumul "Bordeenii" a trecut neobservat. Un istoric literar ar căuta zadarnic în ziarele și revistele timpului o cât de anodină notă despre "Bordeenii". Nu era absența unei înțelegeri a valorii cărții cât semnul ostracizării germanofilului de la Viața românească. Fără îndoială, o nedreaptă conspirație a tăcerii, dar în epoci de criză, literatura este pasional anexată controverselor politice.

Am intrat în războiu. Halucinați ai visului de întregire a nației, nu am bănuit măcar că Rusia ne preparase o capcană, de care aveam să ne dăm seama mai târziu când Bolșevicii ocupând posturile de comandă, au publicat arhivele secrete ale diplomației țariste.

Retragerea în Moldova, cu tot cortegiul de suferinți, a fost completată de tifosul exantematic, darul inevitabil al oricărei ocupații rusești. Iși făcea drum descurajarea. Se aflase că Rusia negocia o pace separată cu Germania iar prețul acestei păci era Moldova, care urma să fie anexată de Rusia. Generalul Prezan, șeful marelui cartier general, a decis scoaterea unui ziar "România", a cărui menire era să înviorze sufletele și să redea încrederea în victoria finală. Redacția României a fost alcătuită numai din scriitori: George Raneti, N. Locusteanu, N. N. Beldiceanu, Corneliu Moldovanu, Ion Minulescu, G. Rotică și, evident, cel care îi întrecea pe toți: Mihail Sadoveanu. Dta germanofilul sterist de la "Viața românească", ai devenit meșterul de povești de războiu, evident anti-germane. Nu-ți cunosc producția literară sub normativul diverșilor vechili ai Rusiei sovietice, ți-am citit întâmplător "Mitrea Cocor" și mi-ai provocat milă. "Mitrea Cocor" este sub producția literaturii false, insipide, produsă sub normativul maiorului Petrescu de la Marele Cartier General. Nimeni să nu-și închipuie că mâine, dacă n'ai mai argăți literar pentru comuniști, suferința de azi a țării ar afla tălmăcirea literară în scrisul dtale. Acea iarnă cumplită 1916-1917, ce ecou a avut in opera dtale? Prin satele Moldovei tifosul exantematic lăsase atâtea case pustii, că rămâneau numai câinii să-și urle jalea; treceau pe străzile Iașilor furgoane in care soldații morți stăteau grămadă, cu ochii sgâiți, așa cum îi înțepenise moartea. Erau transportați în goană la cimitire, căci moartea trimitea necontenit alții pe lumea cealaltă. Și câteodată morții ca niște sloiuri de ghiață, lunecau și cădeau pe pavajul străzilor cu un sgomot sec. Era un spectacol cotidian, care prin deasa lui repetare nu mai emoționa pe nimeni, dar ne-am fi așteptat ca un ecou al emoției încercate atunci, să-l găsim mai târziu intr'o carte în care ai fi concentrat tot ce sensibilitatea dtale de scriitor, bănuiam noi cititorii naivi, a înregistrat. Dar nu ai înregistrat nimic. In mijlocul acelei suferinți, dta plimbai o indiferență totală de om ghiftuit, răsfățat de atențiile generalului Prezan. Pe front venea "România", care ne aducea proza lipsită de inspirație a filo-germanului devenit anti-german convins, proza dtale tovarășe Sadoveanu.

La început ne-ai surprins, dar treptat ne-am deprins cu această nouă atitudine. In definitiv, gândeam noi, nu se poate mobiliza un om intr'o unică atitudine, atunci când in preajma lui se tălăzuiesc pasiuni care te contaminează, dogoresc credințe care incendiază sufletele. Fără să vrea, scriitorul se resimte în felul lui de a gândi, de a judeca evenimentele și oamenii, obligându-i să-și revizuiască vechile opinii.

ÎȚI amintești tovarășe Sadoveanu cum după venirea Bolșevicilor, frontul rusesc s'a descompus, ajungându-se la armistițiu și ulterior la pacea de la Brest Litowsc. Izolați cum eram, am fost constrânși să facem armistițiul și guvernul generalului Averescu a durat numai o lună și i-a urmat guvernul Marghiloman. Imediat după semnarea arhistițiului cu puterile centrale-armistițiul s'a semnat în Noembrie-a apărut la București, în Decembrie 1917, ziarul "Lumina", având ca director pe C. Stere și B. Brănișteanu ca șef redactor. In timpul ocupației, comandamentul german scosese "Gazeta Bucureștilor", care ni se svârlea și nouă în tranșee. Dar nu convingea pe nimeni. Apariția Luminii punea la dispoziția comandamentului german o armă de propagandă de altă calitate. In fiecare număr C. Stere publica un articol în care făcea procesul politic al războiului, denunțând tratativele secrete Sturmer von Jagov, începute două luni după intrarea noastră în războiu. Nu era numai forța strivitoare a documentării acestor articole, ci mai era și acel accent pasional al unei convingeri anti-rusești. Dintre toți intelectualii români, C. Stere era singurul care avea o vastă cunoaștere a culturii și politicii rusești. Ciadaev, Komiakov, Kirievski, toți slavofilii îi erau familiari, ca și revoluționarii ruși Belinski, Lavrov, Mikhailovski, Herzen, Bakunin. El singur era în măsură să cunoască tainele sufletului rusesc și respirația imperialistă a politicii rusești. Iși dădea seama de proporțiile pericolului pe care îl reprezenta Rusia pentru existența noastră ca nație neslavă. Această convingere îl făcea să denunțe cu o vigoare, cu o constanță neegalată, pericolul rusesc. Lumina aducea în fiecare zi, lava unei convingeri vulcanice pe care, cum era și firesc, comandamentul german o folosea, svârlind ziarul în tranșeele românești.

La Iași, în ziarul România, C. Stere era atacat cu o trivială violență, dar dta tovarășe Sadoveanu ți-ai continuat liniștit colaborarea, fără să schițezi măcar un gest cât de sfios, pentru a sublinia desolidarizarea de campania care se ducea în "România", ziarul al cărui director erai. Cum puteam să nu te credem convins anti-german?

A doua zi după constituirea guvernului Marghiloman, la 3 Martie, și-a făcut apariția la Iași, hulitul C. Stere. Pe peronul gării, alături de G. Ibrăileanu, diverșii Botezi, de Calman Blumefeld, erai și dta tovarășe Sadoveanu, director al "României", ziar care svârlise cotidian căldări cu lături asupra lui C. Stere. Zâmbeai fericit de revedere. Nu a fost un simplu gest această prezență. Pe ziua de 8 Aprilie 1918, apare la Iași ziarul lui C. Stere, "Momentul". Iți amintești tovarășe Sadoveanu că chiar în primul număr al ziarului ai publicat o penibilă spovedanie. Căutai să ne convingi că ai suferit mult pentru toată nedreapta campanie dusă împotriva lui C. Stere, adevărat profet al poporului român. Toată văicăreala era penibilă, neconvingătoare și articolul, ca toate articolele pe care le-ai scris când te-ai aventurat să faci gazetărie, prost scris. Redacția ziarului România nu fusese avertizată de această separație de o respingătoare lipsă de ținută. A încercat să-ți răspundă, dar ziarul România a fost imediat suspendat. Marele Cartier General nu mai avea nici o putere. Cu instinctul sigur al momentului tactic, ai părăsit o poziție care nu-ți mai oferea nici un avantaj. C. Stere era omul care dominase "Sfatul țării", crease curentul iresistibil al unirii, învingând opoziția rusă a lui Krupenski și a lui Tiganko, șeful grupului ukrainean.

C. Stere era în acele luni din primăvara și vara anului 1918, omul cel mai puternic și cuvântul lui era hotăritor în toate problemele Basarabiei. Discret (așa îți este firea, vrei să ronțăi într'un ungher neturburat de priviri indiscrete) ai obținut prin intervenția lui C. Stere, o vagă și nu mai puțin confortabilă misiune culturală în Basarabia, unde ai rămas până în 1920.

Dar așa sunt vremile acestea, tare nestatornice, de bietul om nu știe cum să-și mai potrivească ideologia, spre a se menține în ritmul evenimentelor. Și dtale tovarășe Sadoveanu nu ți-a plăcut să te împotrivești schimbărilor. Robustul dtale realism ți-a impus tactica mimetismului politic. Când Germania a fost învinsă, era logic ca toți cei cari combătuseră politica lui Ionel Brătianu, să străbată o epocă tare vitregă. C. Stere, cu impetuozitatea profundei lui convingeri, făcuse rechizitoriul politicii de participare la războiu alături de Rusia. Articolele lui erau masive, argumentarea lui strivitoare, dar logica tainică a istoriei, ratificase politica lui Brătianu.

Se uitase rolul lui C. Stere în determinarea votului Sfatului țării, se uitase ce reprezenta C. Stere pentru Basarabia, dar nu se puteau uita articolele publicate în Lumina. C. Stere a fost arestat și depus la Văcărești. In lunile în care a fost la închisoare, foarte mulți devotați s'au dus să-l vadă, numai dta tovarășe Sadoveanu te-ai ferit de un contact care putea să-ți dăuneze. Așa ești în orice împrejurare; tare chibzuit și măsurat în orice gest. Socotești elanul sufletesc nepotrivit. Ca un adevărat strateg ai socotit că cea mai cuminte atitudine este aceia a unei prudente mențineri în penumbra actualității.

Toate transformările pe care le suferise țara după unire, determinaseră schimbări radicale în atmosfera intelectuală. Curente noui te svârliseră în afară de actualitatea literară. Publicai împreună cu Demostene Botez și G. Topârceanu "Insemnări literare", dar nu isbuteai să rupi cercul de indiferență, acea tacită ostracizare. Talentul dtale de povestitor nu suferise nici o scădere dar, fie lipsa de jenă cu care trecuseși de la o atitudine la alta, fie o vremelnică schimbare a gustului literar, determinase acea nedreaptă depreciere a valorii operii dtale. Și era epoca în care ai publicat acea admirabilă povestire, "Dumbrava minunată". Pe toți cei cari păstrau intactă tabla de valori estetice, nedreptatea care se făcea operii dtale îi revolta.

IN 1923, revista "Gândirea", pe care o intemeiase Cezar Petrescu, isbutind să grupeze toate elementele nouei generații, a organizat un ciclu de conferințe și șezători literare în tot cuprinsul țării. Cu entusiasmul și prea plinul încrederii, ca toți tinerii, năzuiam să-i dăm tradiționalismului un nou conținut, să-i dăm elementele unei gândiri capabile să formeze o disciplină spirituală. Luam contact mai ales cu tradiționalismul francez. Bonald, Barrès, Bourget, Maurras, ne erau familiari. Intr'un climat dominat de lozincile unei democrații antinaționale, îndrăzneam cu elanul tinereții, să formulăm elementele unei noui doctrine naționaliste. Un simplism politic consideră, din necesitățile pur polemice, tot ce este tradiție ca

(*Urmare pagina 4*)

Scrisoare deschisa lui Mihai Sadoveanu

ceva care aparține trecutului perimat. Dacă acest trecut se prelungește totuși în prezent, faptul s'ar datori unei înclinări pur sentimentale. Era în 1919-1920 o tendință a extremismului democrat de a face tabula rasa de trecut, ca și când o societate omenească își lichidează trecutul, luând-o de la început cu fiecare generație. Pentru acești democrați-nu se intitulau în acea vreme progresiști-tradiționaliștii nu făceau altceva decât să se refugieze în trecut, această realitate dispărută pe care memoria noastră a sublimat-o, acordându-i o perfecție ideală. Este în această tendință de idealizare a trecutului, susțineau democrații radicali, o formă de manifestare a ostilității față de prezent. In interpretarea noastră a tradiționaliștilor, alături de elementele moarte ale trecutului, formele de viață pe care evoluția social-economică le perimează, există și o tradiție vie care primește o operație de triere din partea fiecărei generații. In această operație de selectare se separă ceiace, după părerea unei noui generații, merită să supraviețuiască și să fie integrat la tezaurul tradițional de ceiace trebuie eliminat ca o greutate inutilă, din moștenirea trecutului. Această operație de triere, reînoită continu, operație asemuitoare curățirii de către grădinar a ramurilor nefolositoare, îmbogățește cu ceiace este durabil, fondul tradițional. In interpretarea pe care o dădeam în acea vreme noi tradiționaliștii, această operație de selectare a fiecărei generații constituia esența procesului istoric. O confruntare mereu reînoită între posibilitățile noui pe care le determină dinamismul vieții, forma pentru noi dialectica internă a schimbărilor pe care le suferea societatea românească. Tradiționalismul generației mele avea, fără îndoială, la origini, o sensibilitate istorică pronunțată. Nu puteam concepe viitorul fără rădăcini înfipte adânc în ceiace opera de triere a atâtor generații i-a dat o valoare de eternitate. Imi amintesc că nu odată, pentru a defini tradiționalismul nostru, am folosit o imagine care plasticiza ideia: cu atât își svârle un arbore coroana către cer, cu cât are rădăcinile mai adânc înfipte în pământ.

Era firesc ca să te considerăm ca pe un element integrant al unui naționalism tradiționalist. Credeam ca Holderlin: "Poeții sunt acei cari creiază ceiace trebuiesă rămână (Was bleibt aber, stiften die Diechter). Și cine altul evocase cu atâta vrajă Moldova? Cine dăduse o mai frumoasă tălmăcire lirică a realităților românești?

Ți-amintești tovarășe Sadoveanu de sărbătoarea de la Fălticeni? Implineai 43 de ani. Era exact acum 31 de ani. Am voit să te sărbătorim în acel târg moldovenesc în care îți scriseseși cea mai mare parte din opera dtale. Mie mi-a revenit sarcina de a rosti o conferință. Am analizat rând pe rând temele de inspirație, arta transpunerii literare, personagiile și acel specific lirism pe care îl lași să plutească asupra peisajului să întovărășească discret pe toți eroii nuvelelor. Imi amintesc de sala încăpătoare, de bătrânul Arthur Gorovei care prezida conferința, de emoția dtale, de epigramele improvizate pe care ți le-a dedicat Păstorel Teodoreanu.

A doua zi, îți amintești tovarășe Sadoveanu, am făcut o escursie la Baia și probabil peisajul pe care l-ai cântat de atâtea ori, ambianța, tinerețea noastră entusiastă, te-au scos din vizuina tăcerii, silindu-te să devii mai vorbăreț. Eram în parcul lui Cantacuzino Pașcanu, lângă ruinile capelei catolice a Doamnei Ringala poloneza, soța lui Alexandru cel Bun. In această capelă se rugase și Mușatina, mama lui Ștefan cel Mare. Evocai trecutul îndepărtat al Moldovei și povesteai într'un ritm domol, de o simplitate de expresie plină de o învăluitoare poezie, așa cum povestesc țăranii moldoveni. Oamenii, întâmplările trecutului, căpătau o intensitate de viață și pe nesimțite alunecam în trecut, ne simțeam absorbiți de trecut, având iluzia că suntem contimporanii acelor vremuri îndepărtate. In general oamenii tăcuți au parcă teamă de cuvinte și se mulțumesc să exprime o foarte vagă opinie care nu depășește un da sau un nu. Și când rup tăcerea, cuvintele nu le vin ca un torent de munte sărind impetuos, rostogolind bolovanii argumentelor, mărindu-și elanul elocvenții pe măsură ce exteriorizează gânduri și sentimente îndelung comprimate, ci vorbesc în acelaș ritm domol de apă ce curge pe deasupra unui fund nisipos. Vorbeai de trecutul Moldovei cu acelaș glas egal, aproape monoton, ca și când ideația dtale nu înfrunta obstacolul interior al unei emoții și totuși în povestire străbătea un fluid de cuceritoare căldură. Era un început de primăvară și verdele proaspăt al arborilor dădea o și mai intensă expresivitate ruinilor capelei catolice. Noi căutam o armatură de idei tradiționalismului, dta ne dădeai imagini, sentimentul viu al trecutului, tonalitatea emotivă a tradiționalismului. Dar ne simțeam dominați de farmecul acelei povestiri simple, care se adresa adâncurilor sensibilității noastre, ca un ecou dintr'o străveche baladă.

Și seara la Fălticeni am stat până târziu, ascultându-te. Crâșmarul a ținut să-și manifeste bucuria că i se face, cu prezența dtale, „o cinste așa de mare, "dughenii" lui. A scos din pivniță sticle de Cotnari, uitate într'un umgher întunecos. Susținea că vinul era din recolta anului 1903, iar dta răspundeai zâmbind: "Până nu-l gustăm, nu putem să ne pronunțăm". Cu glasul lui tărăgănat, crâșmarul își manifesta mâhnirea: "Cum m'aș încumeta eu Coane Mihai să te amăgesc, că mai rar să cunoască cineva Cotnarul ca matale. Spun drept că-i de la domnișoarele Terinte. A cumpărat tata toată recolta din acel an. Și ca el nimeni nu știa să îngrijească Cotnarul. Este vin domnesc și dacă nu-i știi seama, nu-i porți o domnească grijă, nu ajungi la nimic, rămâne un vin ca toate vinurile. Și hrubă ca a noastră nu are nimeni în toată Moldova".

Când s'a destupat sticla, buchetul Cotnarului dădea dreptate crâșmarului. Ne-ai vorbit de hruba crâșmei, un tunel lung de vreo doi kilometri, care fusese multă vreme folosit de contrabandiști. Cum pământul era calcaros, hruba era uscată ca o coajă de nucă și deaceia vinul păstrat în ea își punea în valoare toate calitățile lui virtuale. Și poate buchetul Cotnarului, poate prezența noastră care aducea tot ce are tinerețea ca entusiasm comunicativ, te-a molipsit și pe dta. Hruba în care se păstra așa de minunat Cotnarul, devenea un isvor de povești. Făceai să defileze prin fața noastră umbrele lungului șirag de contrabandiști care folosise hruba pentru a trece pe sub frontiera dintre România și Austria. Apoi gândul a început să-ți colinde pe ulițile Fălticenilor, evocând oamenii pe care i-ai transpus în nuvelele dtale.

Plăsmuirea literară se servește de tot ce-i pune la dispoziție scriitorului mediul social în care trăiește și adesea ori nici subiectul nu este născocit. "Madame Bovary" a existat și Gustave Flaubert a pornit de la o dramă reală spre a crea faimosul roman. Balzac își recruta personagiile din lumea în mijlocul căreia trăia. Intr'o recentă teză de doctorat consacrată lui Gustave Planche (1808-1857), criticul de la Revue de deux Mondes, autorul tezei, dl Regard, identifică pe Gustave Planche în mai multe romane din "La comédie humaine", sub numele gazetarului Claude Vignon. In "Ilusions perdues", în "Muse de département", în "Beatrix", îl vom regăsi pe Gustave Planche (Claude Vignon). Oamenii, evenimentele, climatul social, primesc, transpuse în opera literară, interpretarea scriitorului. Și dta tovarășe Sadoveanu nu puteai face excepție de la legea creației literare. Oamenii, întâmplările din "Floare ofilită", erau transpuse fără prea mari modificări, nici chiar în definirea lor psichologică. Și ne-ai vorbit îndelung de "Haia Sanis", de realitatea personagiilor, de puțina sforțare de imaginație care ți s'a cerut ca să realizezi o nuvelă fără alt egal în literatura românească decât "Făclia de Paște" a lui Caragiale. Ne inițiai în tainele dtale literare. Vorbeai simplu, fără emfază, cu acel firesc care exclude iritanta vanitate comună scriitorilor.

Am mai rămas încă o zi la Fălticeni. Ne simțeam așa de bine având-te printre noi căci știai să creezi o atmosferă de familie. Iți amintești tovarășe Sadoveanu cât ai ținut să mergem, a doua zi, la Rădășeni, un sat de răzeși, pe care îl îndrăgeai așa de mult. Satul nu era departe de Fălticeni și drumul trecea printre grădini, de ni se părea că străbatem un parc din basme. Gospodăriile țăranilor erau curate și casele apăreau dintre pomii fructiferi, toți în floare. Albul florilor de cireș, de vișin, de păr, albul irizat de roz al florilor de măr și gutui, era întrerupt de rozul intens al piersicilor. Din grădinile înflorite venea o adiere de miresme și zumzet de albine, ca un poem al unei păci patriarhale. Și era atâta liniște, ca în tinda raiului. Cunoșteai pe toți gospodarii, le dădeai binețe și ei îți răspundeau: "Bine ai venit Coane Mihai". Am poposit la un gospodar. Și toți ai casei erau tare bucuroși că "o venit Conu Mihai". Ne-am odihnit pe trunchiul unui stejar care sta întins în bătătură ca o bancă. Gospodina ne-a servit fagure de miere și pahare de apă rece. Copiii se strânseseră ciorchine în jurul dtale, câinii stăteau pe aproape și te priveau cu ochi prietenoși. "Mă Codău, ai îmbătrânit", și câinele dădea din coadă, ca unei vechi cunoștințe. Invăluiai totul într'o privire de nesfârșită iubire. Tăceai, părând că vrei să-ți absoarbă sufletul toată frumusețea acelei zile de primăvară, să prinzi toată muzica acelei simfonii pastorale pe care ți-o cântau oamenii și natura în satul Rădășeni. Intorcându-te spre mine, mi-ai spus: "Vezi Șeicaru, gospodarii aiștia formează temelia de granit a neamului nostru. Pe ei nu-i clintesc smintelile socialiste". Și erai așa de fericit, în ziua aceia de primăvară, acolo în satul de răzeși Rădășeni!

Pentru mine tovarășe Sadoveanu ai rămas multă vreme omul din 1923, a cărui operă, generația mea ți-a fluturat-o ca un steag al tradiționalismului.

Și scriindu-ți această epistolie, mă gândesc la răzeșii din Rădășeni, la răzeșii din Bucovina, la răzeșii și mazilii din Basarabia, din Moldova, la moșnenii din Valahia și Oltenia, la țăranii înstăriți din Transilvania, din Banat, din Dobrogea, și mă întreb cu spaimă ce se va fi ales de ei. Pe frunțile lor luminoase, stăpânii de azi ai țării, cărora le argățești tovarășe Sadoveanu, au pus ca un semn al infamiei titulatura de "chiabur", probabil traducerea cuvântului rusesc "kulak". Vor fi fost sigur isgoniți din casele lor și poate duși ca vite de povară în Siberia. Mă întreb tovarășe Sadoveanu dacă am face din nou un drum la Rădășeni, cum te-ar întâmpina răzeșii, dacă ar fi din nou liberi cum erau în 1923?

In 1926 Octavian Goga, ca ministru de interne, ți-a îmbrățișat ideia de a scoate o foaie săptămânală exclusiv țăranilor, "Comoara satelor". Cine putea fi mai potrivit să scrie pe înțelesul țăranilor, decât dta, care ai prins meșteșugul nemuritorului Ion Creangă și mânuiești graiul românesc cu arta lui Ion Neculce? Și Octavian Goga, cu entusiasm, ți-a pus la dispoziție tiparul, hârtia și abonații recrutați de jandarmi. Fiecare cârciumar devenea obligator depozitarul ziarului "Comoara satelor" și musai trebuia să vânză toate foile ce i se trimiteau. Rotativele Monitorului Oficial trăgeau în fiecare săptămână 400.000 de exemplare destinate țărănimii. Jandarmii erau din oficiu colportorii publicației dtale și între două înjurături, zelul jandarmului asigura răspândirea, ca poporul să se lumineze citind "Comoara satelor", redactată de Mihai Sadoveanu.

Fără să-ți fi dat seama tovarășe Sadoveanu, erai un anticipator al metodelor de zisă cultură forțată întrebuințate de comuniști.

Având tiparul, hârtia, transportul gratuit și, mai ales, vânzarea asigurată, datorită aparatului administrativ ce-ți sta la dispoziție, beneficiile realizate de "Comoara satelor" erau impresionante. Intr'o zi, la Cameră, fără umbra unei intenții răutăcioase, te-am întrebat vorbind de "Comoara satelor": "Dar banii ce se vor strânge, ce destinație vor avea"? Și cu o voce suavă, mi-ai răspuns: "Dela popor vin, la popor se vor întoarce".

Prin "Adevărul" și "Dimineața", Socor a deslănțuit o campanie contra lui Octavian Goga, acuzându-l că pentru publicația unei persoane particulare, utilizează transportul gratuit prin serviciile poștale. Campania era justă și Em. Socor a întețit-o când Octavian Goga a căzut de la putere. Era o reacțiune firească a celor două ziare "Dimineața" și "Adevărul", atacate cu violență de revista "Țara noastră". Articolele scrise de Octavian Goga în "Țara noastră", îți amintești că au fost strânse într'un volum intitulat "Mustul care fierbe". Campania dusă de "Dimineața" și "Adevărul", era foarte documentată. Se publicau cifrele care indicau costul hârtiei, costul tiparului, costul transportului și ce sume s'au încasat. Și sumele încasate erau impresionante. Cu o diabolică insistență, cele două ziare întrebau: Unde sunt banii? Erai dta tovarășe Sadoveanu singur în măsură să răspunzi, deoarece dacă banii veniseră de la popor, uitaseră, cum mă asigurai, să se întoarcă la popor. Ce destinație ai dat celor câteva milioane încasate din vânzarea numerelor revistei "Comoara satelor", este o taină. Fire discretă, te-ai retranșat într'o filozofică tăcere, mulțumindu-te să publici articole anodine, dar nu la revista "Țara noastră", ci la... "Adevărul" și "Dimineața". In acele zile, când Octavian Goga era ținta celor mai înverșunate atacuri de presă, când împotriva lui se formase un front unic care se întindea de la "Lupta" până la "Universul" și "Viitorul", l-am văzut pe hulitul fost ministru de interne. Era logic să-l întreb de ce nu te obligă pe dta să dai explicațiile pe care cu atâta vehemență insultătoare, le cerea aproape toată presa, dar mai ales "Adevărul" și "Dimineața", la care continuai să colaborezi. Octavian Goga mi-a răspuns cu tristeță: "Dacă Sadoveanu nu simte necesitatea de a rupe tăcerea spre a opri revărsarea de lături, dacă el nu se revoltă și ratifică prin tăcere toate calomniile, la ce bun să-i amintesc eu propria lui datorie de conștiință? Mă lasă indiferent explozia de ură a celor pe care i-am fixat ca pe insecte într'un insectar, dar mă doare acest penibil aspect moral al lui Sadoveanu. Mi-ar fi așa de ușor să-l oblig să vorbească, dar îmi impun sacrificiul tăcerii". Toată gingășia sufletească, toată nobleța sensibilității morale a lui Octavian Goga, se mărturisea în acea atitudine de demnă resemnare.

Fără îndoială că între talentul dtale tovarășe Sadoveanu și talentul lui Octavian Goga nu poate fi comparație, dar printr'un capriciu al ursitoarelor, mult mai mare, mai strivitoare, este disproporția dintre caractere. Octavian Goga era un om de convingeri pe care le apăra voinicește, dta tovarașe Sadoveanu nu ai avut nici o convingere, biet molusc al tuturor idealurilor. Octavian Goga avea religia prieteniei, dta ai avut concepția oportunistă a prieteniilor, rentabilitatea lor.

In 1932, Nicolae Iorga formează guvernul. Trecuseră 30 de ani de la "Semănătorul" și între timp prestigiul marelui animator al ideei naționale se proiecta în conștiița țării ca o reconfortantă iluzie. Nicolae Iorga, spre surprinderea tuturor, te-a designat ca președinte al Senatului, vrând să dea guvernării o semnificație: traducerea în fapte a ideologiei de la "Semănătorul". Și designarea dtale ca președinte al Senatului, era cu atât mai surprinzătoare, cu cât avea tenacitatea vrăjmășiei față de oricine îl părărise. Și dta îl părăsiseși în 1906 și trecuseși cu grupul de la "Viața românească". Bietul N. Iorga care visa să transforme țara, nu a isbutit să o convingă decât de totala lui incapacitate de guvernare. Spiritul zeflemist al Românilor a etichetat guvernarea lui Iorga: guvernul zăpăcelii naționale. Pentru dta, președenția Senatului a avut consecințe, turburându-ți ritmul existenței patriarhale. Păstrai încă lavalieră la frac, ca un rest de amintire din ceiase se duce, dar puterea determinase rapide transformări în obiceiurile dtale. Mult haz am făcut când Ștefănucă, băiatul lui Ionel Teodoreanu ne-a arătat o caricatură pe care ți-o făcuse și o intitulase impielițatul: Mihail Sadoveau își face toaletă de președinte al Senatului. Cu expresiva neîndemânare a copiilor, Ștefănucă te reprezanta lăfăit într'un fotoliu, o fată fercheșă îți ajusta unghiile le mâini, iar un pedicurist îți tăia unghiile cu un topor. Copilul observase transformările mai repede ca noi.

Când N. Iorga a căzut de la guvern, dta ai răcit relațiile și, probabil fire discretă, nu l-ai mai văzut. Retragi miza de la ruleta prieteniei, când vezi că numărul pe care ai mizat nu mai dă câștig. Mă întreb tovarășe Sadoveanu cum vei putea mâine să-ți retragi miza de pe numărul comunist, când știut este că Bolșevicii nu au "complexul de inferioritate al sentimentalismului mic burghez" și dacă folosesc și adesea răsfață lichelele pe care le socotesc utile, le lichidează cu sânge rece atunci când nu le mai sunt de folos sau când încearcă să repete jocul cu șobolanii ce părăsesc corabia cand simt că se scufundă.

La 25 Iunie 1940 ai scris manifestul de protest împotriva răpirii Basarabiei, manifest pe care l-au semnat toți scriitorii români. Manifestul era frumos scris, sincer, emoționant, în fiecare rând simțeai bătăile de inimă ale unei mari dureri. Iți apăruse primul volum din publicarea operii dtale în ediție definitivă. Ai venit acasă să mi-l aduci. Imi făcuseși o dedicație simplă dar cuprinzătoare de prietenie. Am stat mult de vorbă. Mi-ai vorbit îndelung de Ruși, de renașterea imperialismului rusesc, de temerile dtale de viitor. Reîmprospătai argumente pe care le folosise C. Stere în articolele publicate în "Viața românească" din epoca neutralității. Ne simțeam așa de aproape în presimțirea unui viitor mohorît pentru necăjitul popor român. De atunci nu ne-am mai văzut; te-ai estompat încet, ca și când voiai să fii uitat. In timpul războiului am aflat că te-ai căsătorit cu fiica unui negustor cuprins de la Mogoșoaia. Odată te-am revăzut în Gara de Nord și m'a surprins felul cum erai îmbrăcat cu șapcă, pantaloni scurți de golf, de păreai un Englez îmbogățit în colonii, revenit monden și sportiv la bătrânețe.

Prin 1943 mi s'a spus că ai început să ai legături cu comuniștii. Mi s'a părut o odioasă născocire a eternei clevetiri omenești. Și pe urmă când țara s'a prăbușit, am citit într'un ziar din țară ce-mi ajunsese cu o întârziere de un an, că făceai conferințe antifasciste pe la licee, pregătindu-ți-ascensiunile viitoare-credeai dta-scoborîrile viitoare, apreciau toți cei cari ți-au prețuit scrisul. Imi revine o frază dintr'o scrisoare a lui Paul Louis Courier: "un homme comme lui, Bonaparte, soldat, chef d'armée, le premier capitaine du monde, vouloir qu'on l'apelle majesté. Etre Bonaparte et se faire Sire! *Il aspire à descendre...*"

Cu câtă scârboasă precipitare te-ai târît la picioarele învingătorului, cu ce rușinos elan aspirai să cobori, să te prostituiezi, să te tăvălești în noroiul comunist. O frenezie a desonoarei. Din băltoaca pactizării cu ocupantul, în care făceai mișcări de bivol fericit, trâmbe de noroiu stropeau sufletul îndurerat al țării.

Evident n'ai ars nici o credință deoarece n'ai adorat nimic, biată moluscă a unei existențe placide te poți deplasa de la o poziție la alta fără nici o sdruncinare interioară, dramă morală neputând să existe acolo unde nu a trăit nici o credință.

După ziua trădării din 23 August, între orătăniile democrate care își gâriiau lepădările de "fascistul" Antonescu, lepădări alternate de jurăminte de fidelitate față de "Aliați", dta tovarășe Sadoveanu ai dovedit că ai o

(*Urmare pagina* 5)

BUCURESTI

de Toader IORAS

De multă vreme nu mai fusese atât de vesel. Ilie i-a scris c'a isprăvit și cu ultimul examen și că de-acuma, oricând va vrea, poate să fie profesor, și, după câtea mai spus și părintele Natanail, Ieronim Lumină a înțeles că n'ar strica să-l vadă. "Așa, mă duc să-l văd pe Ilie, să-i fac o cinste ca unui profesor. Să-l văd și pe Ion și să-l întreb de ce nu mai dă pe-acasă..."—își spunea încălțându-și cismele.

Iși încinse șerparul, se mai uită odată în traista de piele cusută cu trandafiri de mătasă roșie, puse într'un buzunar mai la îndemână banii de tren, își aruncă achii și în oglindă, apoi eiși din casă și cobori trepții făcîndu-și cruci dese și largi.

Era o dimineață senină. Vesel, începu să cânte: "Hei săracii ochii mei, cum se uită la femei și femeile la ei..." apoi, uitîndu-se în jur, se mustră: "Ieronime, ești om bătrân și vreai să dai boii pe ghiață?"

Râse și, îmbiat parcă de-o pasăre ce cânta legănîndu-se pe un spic de cucuruz, își continuă drumul fuerând până'n țărmul Mureșului, când se urcă. Trecută apa, se îndreptă spre stația albă și cu dungi de cărămidă nearsă.

—Bună dimineața! în pofti un lucrător cocoțat pe un maldăr de traverse cătrănite.

—Bun să-ți fie inima! îi pofti și el, apoi întrebă: Se dau bilete?

—Se dau... peste un ceas și mai bine...—îi răspunse omul fonfănindu-și fălcile umflate de multul cât a suflat în felinarul stației.

Să omoare timpul cât îl mai avea până când să vină trenul, se duse în dosul stației și cercetă semănăturile. Pe-o colină cu iarbă tunsă mărunt, se înșirau căpițe de otavă proaspătă și câteva clăi de trifoi înnegrit de ploaie. La o margine de lan, un om grăbit să-și aibă mămăliga mai devreme, despoia știuleții de porumb și reteza vârfurile cocenilor, trecând de la un fir la altul ca un crâsnic ce aprinde lumânările. In urma lui, golași, știuleții se înșirau galbeni și cu măselele în soare. Scăpat dinspre Turda, un buciumat de fabrică alergă dealatul câmpiei și se stinse borborosind în undele Arieșului. In spatele stației se opri o căruță din care coborîră doi inși în port de oraș. O fi vremea? gândi Ieronim Lumină și se întoarse trecând pe lângă cotețul de găini al șefului stației. Un cocoș cu coada stropită de raze vinete, îl privi numai cu un ochiu și cârii mirat. "Mânca-te-ar vulpea!", îi zise bătrânul râzând și grăbi tropotind pe cimentul din fața ghișeului. Ceru bilet.

—Ce clasă?, îl întrebă o gură de după fereastra văruită.

—A treia. Eu nu merg decât cu a treia!, răspunse, în timp ce-și număra banii și, amintindu-și de vorbele lui Ilie care-i spusese odată despre un domn adevărat ce nu călătorea niciodată în clasa a doua, zicând: "Ori într'a întâia unde sunt domni de viță, ori într'a treia unde călătorește cu țărani de la brazdă". Intr'a doua? Hm! In clasa a doua nu se urcă decât slugile ajunse și femeile proaste... gândi. "A treia da!" mai zise odată și termină: "Mă duc la București și nu așa de dragul lelii, nu mă duc să pierd vremea!"

Luă biletul și când se întoarse dela ghișeu, călcă pe gheata unuia dintre orășănii pe care, după felul cum sugea fumul din țigara de carton, îl bănui bun de clasa a doua, unul din cei care strâng impozetele de pe sate, care smulge perina de sub capul bătrânilor și vinde capra cu lapte din bătătura săracului ce nu-și poate plăti datoria.

—Drum bun, bade Ieronime!, îi ură șeful stației.

—Să te găsesc sănătos, domnule!, îi răspunse de pe scara vagonului.

Smucind și pocnindu-și roțile peste încheeturile șinelor, trenul ieși din stație. Incet, greoae, dealurile rămâneau în urmă, învăluite de păduri, mistuindu-se în negurile ridicate din Mureș.

Cât ținu Ardealul, pe care-l cunoștea ca'n palmă, Ieronim Lumină nu se uită afară, dar cât ce trecu Oltul și mai cu seamă după ce lăsă Brașovul în urmă, urcând spre munți, nu se mai deslipi de la fereastră.

Cu vârfurile zimțuite de vremuri, cu trecători umbroase și line, zid în lungul liniei ferate, munții se ridicau până în limpezimile cerului. Il dureau coardele grumazului de atâta privit în sus, dar nu era sătul; voia să mai vadă și așa se ținu, una cu fereasta, până la Predeal.

"Aha! Aici a fost odată graniță. Pe aici a venit România la noi", își spuse coborînd din vagon. Călătorii din tren, sezoniștii, domni și doamne, lumea de pe peronul gării, își întorceau capetele după el, atrași de statura uriașă, încântați de siguranța cu care bătrânul pășea printre ei. O domnișoară se desprinse dintre doi tineri și merse în fața lui. Se opri, ridică o cutie nichelată în care privi lung și apăsă pe buton. Cling!, s'auzi cât un inel lovit de un pahar, apoi domnișoara se apropie și zise:

—Mulțumesc, uriaș rătăcit printre pitici...

—Să trăiești fata mea, dar pentru ce-mi mulțumești?

—Te-am fotografiat.

—Nu mai spune... Așa? Unde-i chipul?

—Abia peste câteva zile va fi gata. Dă-mi adresa moșule, să ți-l trimit acasă.

Jeronim Lumină îi făcu pe voe. Curioșii se strânseseră în jurul lor.

—Moșule, dacă ești bun, să facem o fotografie împreună, îl rugă unul din tinerii de lângă care se desfăcuse domnișoara.

—Bucuros, dacă vă este de trebuință...!

—Și eu! strigă domnișoara.

Intre amândoi, cu pletele răvășite de vântul ușor, cu credința că-și adună puteri să atingă suta de ani, Ieronim Lumină își întinse brațele pe umerii lor și se lăsă prins în chip.

Când ajunse în gara de Nord, era întuneric. Cu mâna stângă apăsată pe șerparul cu bani și cu brațul drept sprijinit în șold, își tăe cale prin mulțimea ce umplea peronul și ieși afară.

Jos, pe scările din fața gării, ședeau și vorbeau grupuri de oameni îmbrăcați pestriț. "De ce oare nu se duc la culcare?" se întreba. Doi inși plini de petice se apropiară de el.

—Bună seara! La București, ei?

—Să trăiți, sătui de foame...

—Afaceri? întrebă unul.

—Vânzări? Cumpărări?, vru să știe celălalt.

—Nici una și nici alta, vedeți-vă de treabă!, se răsti, apăsându-și și mai tare mâna pe șerpar.

Cumș tia dintr'o scrisoare, o luă spre dreapta, spre bulevardul Golescu, de unde trebuia să se urce în tramvaiul care să-l ducă până'n fața casei lui Ion. Cobori trepții și întinse pasul. O mașină îi tăe drumul, opridu-se la picioarele sale.

—Incotro, domnule? îl întrebă șofeurul.

—Până în bulevardul Elisabeta.

—Te duc cu mașina. E numai la câțiva pași...

—Decă-i așa aproape, de ce să mai urc în motor? Mă duc cu piciorul.

—Adevărat, însă, vezi, trebuie să trăiesc și eu...

—Bine-ai vorbit, copile! Asta ți-e plugul care îți dă păinea. Du-mă!, și îndoindu-se, intră în mașină, ghemuit, cu genunchii la gură.

După câteva minute, mașina se opri pe marginea trotuarului din fața unei clădiri mari. Ieronim Lumină plăti mulțumind și cobori. Rămas singur privi în dreapta și în stânga, neștiind la care din cele trei porți să sune. "Intr'un noroc!", își zise și încercă la cea din mijloc. Nu veni nimeni. Mai sună odată, lung. "Cine-i?", auzi. "Na, cum să-i spun că-s eu, cine mă cunoaște aici?" "Cine-i?", auzi iar. "Dacă nu-i cu supărare, îl caut pe doctorul Ion Lumină". "Sună la poarta din dreapta". Ieși și sună. Sună până ce se aprinse un bec verde și sub el apăru o fată cu șorț alb, strigând: "Domnul doctor nu-i acasă!" "Dar unde-i?" "Caută-l mâine, la lo!" Becul verde se stinse, pe fată o înghiți întunericul, iar el rămase să înșire toți sfinții din calendar.

Peste drum, în dosul unei ferestre puternic luminate, văzu un chelner cu amândouă brațele încărcate de farfurii. Iși aduse aminte că-i era foame. Trecu strada și intră în restaurant. Mâncă, plăti cât îi ceru chelnerul și ieși să mai sune odată la ușa feciorului. Tot în zadar. Plecă să-și caute sălaș. Nimeri la "Excelsior".

Crezându-l un deputat ţără[illegible], portarul cu uniformă de amiral grec, îl întâmpină cu plecăciuni și urări de bun sosit în luxosul hotel, dar când văzu că oaspetele nu știe să scrie, îi spuse:

—Camerele noastre sunt foarte scumpe...

—Am întrebat ceva? Te-am întrebat de preț? Du-mă în cameră! și-i aruncă o monedă de 20.

Portarul s'aplecă gâfâind, culese banii de pe covor și se ridică zâmbid mieros. Ieronim Lumină șueră:

—Ce mai aștepți? Du-mă să dorm și vino de-mi trage cismele!

Tramvaele și strigătele negustorilor ambulanți ce-și îmbiau marfa în gura mare, îl treziră înainte de vreme. Inchise ochii din nou și se gândi la liniștea lăsată în Alunei. Trebuiau duși la veterinar berbecii de prăsilă... N'au uitat oare cei de-acasă? O să cumpere un pachet ori două de tăbac bun și să-l ducă șefului de stație, ungurul bătrân care, de când îl știe, n'a spus nimănui vreun cuvânt rău. Hm! Ce păcat că n'a venit și părintele Natanail... Cum s'ar mai fi învârtit amândoi prin oraș... Unde o să-l găsească pe Ilie? Pare-se că Ilie e om cu casa'n spate... Dar Ion? Ce-o să zică Ion când s'o pomeni cu el, așa, pe negândite? De când e pe lume, el n'a fost la un medic, nu l-au durut nici măselele și nici șalele!

Sări din pat, își încălță cismele și își aplecă ceafa sub robinet. "Să mă rad? Să nu mă rad"?, se întreba, preumblându-și palmele pe obraji. "Mă rad!", hotărî. Repede ascuți briciul în palmă, își săpuni barba și se rase stând gârbovit în fața oglinzii. "Bine!", spuse apoi, îndreptându-și mustățile.

Până să treacă pe trotuarul din față, se scurse câtva timp. Mașinile se țineau lanț și tramvaele cu clopote de aramă țiuiau ca o muzică de țigani beți. Târziu, ajunse peste drum. Urcă o scară cu trepți de marmură și, pe stânga, urcă la o ușă ce părea scobită în peretele vopsit cu verde stins. O femee cu cap de păpușă îl întrebă ce dorește.

—Vreau să-mi văd feciorul, pe doctorul Lumină!, răspunse, repezindu-și piciorul în deschizătura ușii, gândind: De-acuma nu-mi mai scapă.

Speriată și nemai având încotro, femeia se dădu la o parte. Bătrânul intră fără nici un bună ziua.

Mesele mici și scaunele nichelate păreau câini ce-și arată colții albi din întuneric. După ce-i dispăru din ochi soarele adus de-afară, Ieronim Lumină putu să vadă pereții acoperiți cu felurite chipuri din care nu pricepu nimic. Coborîndu-și privirile, scaunele-i apărură ocupate de arătări mute. Mirat că cismele sale și-au pierdut sunetul cu care făcea să mârâie dulăii de după gardurile satului, se uită în podeaua acoperită cu linoleum sclipitor. Câteva clipe apoi, ca deslipite de pereți, în jurul său căzură voci subțiri și oftături obosite. Săltă capul și văzu că se află între femei, numai femei. Le privi, pe rând, întrebându-se: Asta care-și unge buzele cu roșu, de ce boală suferă? Dar cea din colț, picior peste picior, ce fel dureri au mânat-o la medic? Ce-o fi având cea de lângă fereastră, de ce șade ca bătută? La o masă de sticlă mucedă vorbeau două inse, nestingherite, ca în câmp deschis:

—Dragă, crede-mă, eu nu mai vreau, nu mai pot, mi se ruinează sănătatea.

—Nici eu. Mi-i destul unul. A, ce zici de mașina ce-a primit-o Gina? Vezi, bărbatul deputat...

—El i-a cumpărat-o? Nu ea, din economiile ei?...

Una tânără, copilă încă, își ridică ochii din revista ilustrată, se uită la Ironim Lumină, apoi se întoarse și vorbi cu o femee care își întinse gâtul și-l fixă cu lumini de mâță leneșă, zicând: O fi având vreo fată care... săracul... cinstea...

Pricepând, bătrânul sări de pe scaun și izbi cu piciorul în podea. Linoleumul abia lăsă un sgomot de tusă sugrumată. Furios, strigă:

—Ce face doctorul, nu mai vine odată?

Ușa se deschise brusc și apăru medicul, în halat și cu mâinile înnecate în mănuși de cauciuc.

—Ce însemnează asta? Unde... și rămase mut. Clipi des și mirat zise:

—Dumneata? Când ai venit?

—Mi s'a urît de când te-aștept, Ioane...

Doctorul chemă o infirmieră și-i spuse să-l ducă pe bătrân în apartamentul său, adăogând:

—Vin și eu, tată, cât ce termin aici.

Plictisit de așteptarea lungă, Ieronim Lumină luă de pe masă o carte groasă și o răsfoi. După câteva pagini,

(*Urmare pagina* 12.)

ION TOLESCU

PODUL

Pod cu cetini la picioare
Urci ca'n vadul unui râu
Apa vremii de-a călare
Fără scară, fără frâu.

Grinzile ți-s aplecate,
Putrezit acoperișul...
Zace'n tine peste toate
Colbul și păienjenișul.

Câte căi subt semnul zării,
Pod trudit, vremelnic pod,
Nu ți-au frânt șira spinării...
Câte chinuri nu te rod!

O ursită'ncepi din alta,
Un soroc dintr'alt soroc...
Anii-ți dau în trup cu dalta,
Vremea te-ar urni din loc,

Gloate duci pe-a ta'nalțime,
Urlă ropotul în grinzi...
Pașii stinși de'ntunecime
Tu'ntr'alt țărm de foc i-aprinzi...

Și cum urcă'n zări senine
Din a tale bârne grele...
Tu te-afunzi, ei cresc din tine,
Pod trudit al vieții mele.

ZAREA

Si iată cât de-aproape-i zarea
Cu-a sale porți dinspre apus!
Mi-i gândul prins de'nsingurarea
Atâtor zile ce s'au dus...

Atâtor ani rodind vlăstari
Din rădăcini de-amărăciune
În gândul meu pe'ntinsuri mari
De neguri și deșertăciune...

Și poate că'ntr'o bună zi
Mi s'or deschide-acele porți...
Voi ști atunci și nu voi ști
Că-s printre vii sau printre morți.

Și-am să mă'nchid în suflet poate
Că moartea n'am să pot s'o 'ndur...
Și-am să mă'nchid ca'ntr'o cetate
Fără de ziduri împrejur.

LEROI DOMN...

Imi întinsesem oasele pe rogojină
Noaptea pela straja dintâi
Cu opaițul pâlpâindu-mi lumină
La căpătâi...
Și deodată: "Leroi Domnul! Leroi Domn..."
Credeam că m'ajunsese visul prin somn,
Sau poate că vreo vedenie...
Dar nici că dormeam și'n jurul meu nici țipenie...
Și-a doua oară la fel:
"Leroi Domnul! Cine-i ca El!"
Și numai cât
Din tavan o văpaie
A coborît
La mine'n odaie...
Un trăsnet, mi-am zis, și-am căzut în genunchi
Ca'ntr'o pădure
Un trunchi
Doborît de săcure...
Cine credeți, oameni buni, că era?...
Că nici că-mi mai trăiam viața mea...
Eram eu, m'oți crede bine de bine...
Și tot eu, singur mă speriasem de mine
Ca de-un trăsnet, ca de-o furtună,
Ca de-o trâmbiță care din moarte răsună.

Bucuresti

dădu peste un fel de chipuri de culoare putredă: hălci de carne, coaste deşirate, piciorate tăiate cu ferastrăul, sani de femee, şolduri despicate şi pulpe jupuite, pe care se încălecau vinele ca rădăcinile pe un mormânt uitat. Ii fu silă şi sări peste pagini dar, din nou, ochii i se opriră pe ceva... în forma copiilor, un fel de stârpituri cu capetele umflate şi boţite, cu bărbiile lipite de genunchii printre care spânzurau sforile buricelor ce se terminau în băşici sparte. Se uita mirat şi amărît că nu ştia să citească, să afle ceva din scrisul aşternut mărunt în josul paginilor. Inchise cartea.

Nu mai putea sta şi, ca să facă ceva, îşi vârî o cismă sub covorul gros, îl împinse mototol şi isbi cu călcâiul în parchet. Sunetul ieşit din lemnul lustruit cu ceară i-aduse siguranţa pe care începuse să şi-o piardă de când a pus piciorul în Bucureşti. Mai isbi odată cu amândouă picioarele. Se clătină masa şi zăngăniră ferestrele. "Aşa!", şi zâmbi, apoi s'aplecă şi trase covorul peste sgârieturile lăsate de potcoavele cismelor.

—Bine ai venit, tată!, Strigă Ion dând buzna.

—Bine te-am găsit. Sănătos?

Se îmbrăţişară. Trecuseră doi ani de zile de când nu se mai văzuseră de la înmormântarea mamei. Fiul îşi desfăcu braţele de după grumazii tatălui şi-l privi mulţumit. In afara mustăţilor lăsate oleacă pe colţul gurii, tatăl său a rămas acelaş, cum l-a ştiut de ani şi ani: drept, cu ochii tăioşi sub sprâncenele arcuite, cu bărbia îndrăzneaţă, voinic şi cu pumnii mari şi arşi de soare sprijiniţi pe şoldurile strânse.

—Cu ce gânduri pe la Bucureşti, tată?

—He, cum ar fi oare dacă n'aş vedea si Bucureştiul, după ce am văzut Buda-Pesta şi Viena, copile? Voiam să te văd, să-l văd şi pe Ilie ş'apoi.

—Cum, Ilie se află în Bucureşti?! N'a dat pe la mine.

Tatăl îşi ascunse mirarea şi continuă:

—Ş'apoi vreau să văd palatul regelui, să merg la Parlament; să ştiu şi eu cum se fac legile ţării şi, dacă se poate, să-l văd şi să-l ascult pe deputatul...

—Care deputat?, întrebă Ion, făcând ochii mari.

—Unul nou, Ioane. Acela care, vorbind despre maramureşeni, le-a arătat miniştrilor o cutie strălucitoare în care era o bucată de pâine făcută din ovăz... Ce, nu ştii? Ioane, deputatul care a spus că muncitorilor, mai mult decât de foame de pâine, le este foame de dreptate.

—Acela?! Hm!!

—Te miri?

—Tată, acela este un turburător! De când era student... Am auzit că...

—Ce-a făcut? Ce-ai auzit?

—Cum ţi-am spus, tată, omul acesta este un turburător, asta este!

—Inţeleg, Ioane, înţeleg; a turburat apa clocită în care se scaldă toţi râioşii. I-a scuturat? Ce-a făcut? Spune-mi!

—Văd că-l aperi dârz..., zise Ion râzând.

—Mi-a scris Ilie ce fel de om este şi ce vrea să facă.

—Ilie?!

—Da, el mi-a scris, fratele tău! De ce te miri aşa?

—Sigur, ceiace ziceam, este un turburător şi dacă are ucenici ca Ilie şi pe alţii ca el, o să ajungă...

—Unde mă rog, unde o să ajungă?, ceru bătrânul printre dinţii strânşi.

—Să ne strice liniştea, să răvăşească toată ţara şi...

—Şi să-i dea dracului de pomană pe toţi împiedecaţii! Acolo va ajunge, Ioane...

Ion râse. Tatăl întrebă:

—Măi copile, spune-mi, ce faci tu toată ziua?

—Cu meseria, tată. Ştii doar, medicul...

—Nu ştiu, nu ştiu nimic, spune-mi tu, ce-i cu muerile celea pe care le-am văzut la tine?

—Sunt bolnave. Au venit la mine, aşa cum se merge la medic. Vezi, meseria mea...

—Meseria ta?! Aşa îi zici acuma, meseria? I-ai schimbat numele, hm!! După cât mi-amintesc, când erai la învăţătură şi te întorceai de la Viena, ne spuneai că ceeace vreai să faci şi să împlineşti va fi o parte din gândul lui Dumnezeu, că le ajuţi oamenilor să-şi aibă vigoarea şi frumuseţea... Ai uitat?

—N'am uitat, tată. Aşa am zis şi aşa fac.

—Zici tu, Ioane, dar muerile... le-am auzit cu urechile mele... ziceau altceva. Tu le ajuţi... Mamă-ta a făcut şaisprezece şi niciodată nu mi s'a plâns că-s prea mulţi, mă!

—Aşa a fost odată, dar de-atunci, ehe, lumea nu mai este aşa de sănătoasă. Astăzi, ca să cumperi un litru de lapte...

—Şi omorînd copiii, crezi c'o să fie din nou sănătoasă, că o să trăiască mai bine şi laptele se va eftini... Asta vreai să zici, nu? Măi, la sufletul şi la omenia ta nu vreai să te gândeşti? Hm! Parc'aş pricepe de ce Ilie n'a dat pe la tine şi de ce nu-ţi place de deputatul care-mi place mie..., spuse moale şi, după câteva secunde, strigă: De ce nu te însori? Ce aştepţi? Când vreai să ai copii, la bătrâneţe, când nu mai ştii să te joci cu ei, când nu mai poţi să-i baţi? Atunci vreai tu să-ţi faci casă?!

Ion îşi duse ochii în pământ. L-a atins unde-l durea mai tare; vorbele tatălui său i-au răscolit o rană grea. Oftă.

Ce-i cu tine, Ioane?

—Tată, nevasta mea... Am fost însurat... m'a lăsat şi s'a întors la părinţii ei..., gemu feciorul.

—Ei, asta nu-mi place. E rău. Vestea asta... ce să zic?, mă îngrijorează. Vai de bărbatul care se uită după muerile altora, dar şi mai rău este de cel părăsit de nevastă, fiindcă, măi, asta înseamnează că n'a fost om de ea, n'a ştiut cum s'o iubească şi nici cum să-i fie cap. Nu cumva, Ioane, s'o fi speriat de meseria ta? Intreabăte! Eu în locul tău... Auzi-mă: lasă dracului meşteşugul de doftoroae! Fă-te medic în armată. Acolo să te duci, în armată, să îngrijeşti de feciorii satelor noastre, că am auzit... Mi-e ruşine să mai spun ce se aude despre viaţa lor. Aşa, du-te să fii cu ei!-şi, râzând, întrebă: Nu ştii cum aş putea să dau de urma lui Ilie?

Feciorul ridică din umeri şi îşi clătină capul, neştiutor.

Mai târziu, la vreo săptămână, Ieronim Lumină află că Ilie, împreună cu alţii de seama lui, ar fi undeva pe la marginea oraşului, unde lucrează la clădirea unei case. Auzind aceasta, a rămas pe gânduri. Tocmai acum, când sfârşise cu şcoala şi putea să fie profesor, feciorul său, nici una şi nici alta, s'a făcut zidar. Ce fel de judecată o mai şi asta?, se întreba. Cu Ion nu vru să se sfătuiască, vroia să afle el singur şi până la urmă gândi: Ştie el ce face! Nu-i trimit ştire că sunt în Bucureşti. Mă duc eu la el; să-l văd la faţa locului, şi, împăcat, întrebă:

—Ioane, sunt de-atâta vreme în casa ta şi încă nu te-am întrebat, spune-mi acum: unde se poate bea un pahar de vin cinstit în Sodoma asta de oraş?

—Păi, să nu pierdem vremea, tată! Mergem să-l căutăm, mergem la Şosea!, sări feciorul, bucuros.

Legănaţi de maşina ce ocoli pe după statuia Brătianu, tatăl şi feciorul se îndreptară spre Şosea. Cobora seara. Sub răcoarea de toamnă senină, automobilele, ca peştii în apa limpede, săgetau în lungul străzilor. Cu fâşiit de mătasă spintecată în grabă, traversară piaţa Victoriei. Din faţă, crescând, s'apropia Arcul de Triumf. Un poliţist cu uniforma albă flueră şi ridicându-şi palma înmănuşată îi opri.

—Lipiţi maşina de trotuar şi aşteptaţi, le spuse păşind înspre ei.

—Trece careva din cei mari..., zise feciorul, oprind motorul.

Trecu o maşină cu doi ofiţeri, apoi alta cu trei civili dintre care unul sta în picioare şi cu faţa întoarsă în direcţia dinspre care veneau.

—Trece regele, tată!

—Regele?! Putem să-l vedem şi noi?, întrebă tatăl, grăbindu-se să coboare din maşină.

Un şuerat lung. Sbură o motocicletă. Poliţiştii înmărmuriră, civilii îşi ridicară pălăriile. Ieronim Lumină îşi scutură chica şi-l prinse pe Ion pe după cap. Lin, la pas, s'apropia un automobil deschis.

—E regele, acela care râde..., i-l arătă feciorul.

—Să trăeşti, Măestate!, strigă tatăl.

—Regele îşi flutură mâna înspre ei.

—Na, frumos om, îmi place!, spuse Ieronim Lumină emoţionat, cu capul răsucit după maşina ce se îndepărtase. Poliţistul flueră din nou şi îşi svârli braţele în două părţi. Automobilele ţâşniră. Asfaltul neted se stropi de lumina tremurândă.

Grădina restaurantului era plină. Printre mese, prin ţăcănit de furculiţe şi clinchet de pahare, alergau chelnerii strigând: Acum! Vinee! Intre doi meri, sub coroanele lor, suna o orchestră de ţigani în fracuri. In faţa lor, pe un podiu vopsit pestriţ, cânta o femee cu microfonul lipit de buze. Un chelner se apropie salutând şi-i însoţi la o masă aşezată sub un prun împodobit cu lampioane japoneze.

—Bun vin! Cum se cheamă?, vru să ştie Ieronim Lumină, luând paharul de la gură şi uitându-se la vinul din el.

—Asta e vin de Odobeşti, tată. Mai târziu, după ce ne aduce mâncarea, o să cer un altul şi mai bun.

Din dreapta, de peste trei mese, un domn gros se uita la ei, s'apleca pe ziarul ce şi-l ţinea în faţă, îşi ridica fruntea şi, potrivindu-şi ochelarii, îi privi din nou, insistent.

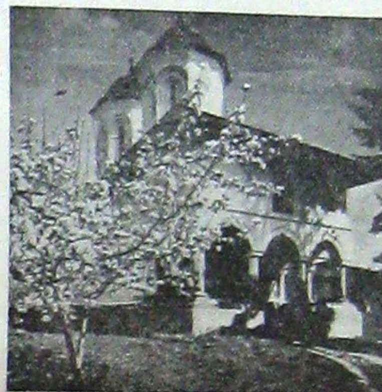
"Ce-o fi căutând"?, se întreba Ieronim Lumină, ştergându-şi mustaţa. Lângă domnul gros veniră doi inşi însoţiţi de două femei tinere. Abia se aşezară la masă şi, cu toţii, se aplecară pe gazetă, apoi, ca la o comandă, ridicară capetele şi îşi aşezară ochii pe ei.

—Ce i-a apucat, Ioane, că se uită la noi ca la comedie?!

Feciorul nu-i răspunse ci, în grabă, îşi trecu degetele pe la toţi nasturii, îşi pipăi cravata, apoi îl examină pe tatăl său. Nimic în dezordine. Atunci?!

Domnul cu ziarul se ridică de la masă şi păşi înspre ei, molâu, parcă de burta-i pronunţată. Ii salută sâsîit şi se opri rezemat de colţul mesei.

—Doriţi?, îl întrebă Ion, mai mult din ochi.

—Scuzaţi-mă, vă rog... Intr'o gazetă am văzut două fotografii interesante şi... da... cred că dumnealui mi-ar putea explica ceva... spuse domnul gros, desfăcând ziarul în faţa bătrânului.

Ion, doar îşi aruncă ochii pe gazetă şi se lăsă pe speteaza scaunului, râzând nestăpânit. Ca luat de apă, tatăl se lăsă dus de râsul feciorului. Nu se mai auzeau decât hohotele lor. Consumatorii se răsuciră pe scaune, miraţi şi contrariaţi de râsul ţăranului nimerit între ei ca un dulău într'o liotă de salon.

—Asta-i bună! La orice m'aş fi aşteptat, însă nu la una ca asta! Zău că-i bună!, exclamă Ion într'un târziu. S'aplecă pe ziar şi citi: *Capitala în pericol!*, scris pe două coloane. De desubt urma: *Uriaşul Romano-Dac a plecat să-şi afirme înc'odată existenţa. Iată-l, hotărît să încalece din nou în şeaua Carpaţilor săi!*

—Un domn tânăr şi o domnişoară frumoasă, m'au prins în chip, la Predeal..., spuse Ieronim Lumină, rar, parcă şi-ar fi cerut iertare.

—E fata mea!, zise domnul gros, ciocănind cu arătătorul în fotografie, apoi îşi ceru permisiunea să-şi prezinte prietenii, pe care-i chemă, scuturându-şi capul.

Doamnele strânseră mâna bătrânului şi-l examinară pe fecior. Chelnerul mai aduse o masă şi o lipi de cea la care şedeau tatăl şi feciorul. Impreună mai priviră de câteva ori fotografiile şi citiră numele ziarului: o publicaţie periodică, o revistă studenţească.

Ieronim Lumină se simţea bine, bea pahar după pahar, mânca nuci crude, îşi umplea paharul şi răspundea la întrebările mesenilor. Vorbea mai ales cu doamna din dreapta lui, îi plăcea cum, de câte ori voia să ştie ceva, îşi culca obrazul pe umărul drept, de unde-l observa cu un ochiu redus cât o dungă de cuţit înfipt sub sprânceana-i smulsă şi-l întreba lin, abia mişcându-şi buzele roşii ca o rană proaspătă.

—Ai mai văzut vreun oraş mare, mai mare decât Bucureştiul?

—Am văzut de câteva ori Viena, când am fost să-mi văd feciorul care studia acolo. Din Viena am cumpărat şi clopotele pentru biserica de la noi. Am fost şi în Buda-Pesta... E drept că m'au dus jandarmii cu pene de cocoş... dar am fost. Şi, o singură dată, m'am dus şi la Praga, unde am vândut vinul de pe doi ani. Frumoase oraşe! Acuma iată-mă în Bucureşti şi la o masă cu oameni care vorbesc pe limba şi pe înţelesul meu.

Ieşiră din grădină printre ultimii. La despărţire, domnul gros îi spuse bătrânului:

—Eu sunt deputat de Soroca. Nu vreai s'asculţi desbaterile din Parlament? Uite, ţine biletul acesta şi, timp de o săptămână, când vreai, cu el poţi intra.

—Mulţumesc, domnule. Bun gând ai avut. De când doresc să văd şi eu cum se fac legile ţării. Mulţumesc, domnule... Iartă-mă, cum e numele domniei tale?

—Petru Cuşmă, deputat de Soroca, ales în toate legislaţiile de când s'a întors Basarabia acasă.

—Să trăieşti, domnule deputat. Mâine, chiar mâine, mă duc în Parlament; vreau să ascult. Noapte bună domnilor. Somn uşor domnule deputat.

(Va urma.)

* Fragment din romanul în manuscris "Cine Cântă"?

TOADER IORAS

NOTE PE MARGINEA CARTILOR

Mangaierea dorului de tara «Cartea de Cantece romanesti» a dlui Vasile Posteuca.

Era prin 1924, vara, la Constanța. O adiere ușoară aducea din largul mării o răcoare plăcută. De pe terasă se vedeau luminile din port, ţivind ca niște imense pietre prețioase întinsul de întuneric și taină al mării. In răstimpuri câte o sirenă sfâșia tăcerea nopții. Depănam, în tovărășia unui prieten, amintiri din tranșee, ca și când voiam să retrăim emoțiile încercate odinioară. Tot acest dialog se prelungea în alternări de glume și melancolie, cu evocări de camarazi căzuți pe undeva prin Carpați, cu evocări de profiluri de femei ce ne-au trecut prin viață ca o dâră de parfum. Prietenul meu începu să cânte încet, ca o confidență, unele romanțe pe care ni le cânta odinioară violonistul Tandin de la muzica regimentului nostru de infanterie 17 Mehedinți.

Aria cântecelor ne învăluia ca o mângâietoare aducere aminte. Nu ne mai simțeam prezenți pe o terasă la Constanța, ci pe nesimțite poposeam prin singurătățile munților, pe locurile unde ne aflam trăiam viața monotonă de tranșee, când aceste romanțe transfigurau existența noastră cotidiană.

Dntr'o curte vecină se auzeau frânturi însuflețite dintr'o conversație a unor Ruși refugiați. De pe terasă puteam vedea grupul de pribegi, bărbați și femei de toate vârstele, creiând o lume aparte, indiferenți la tot ce se petrecea în preajma lor. O clipă ne-a înduioșat soarta acestor oameni, pe care uraganul revoluției îi mânase să caute azil în țări străine, dar pe urmă nu ne-au mai interesat. Am fost surprinși când s'a făcut tăcere. Credeam că familiara lor întâlnire de exilați s'a terminat. Și deodată o voce de bărbat, cu tonalitate de bariton, a început să cânte, probabil o veche romanță rusească. A urmat alta și apoi alta. O voce caldă, suavă, de femee, a înlocuit pe bariton. Acestor cântece le-au urmat altele, cântele în cor. Sufletele acestor pribegi făceau o baie sonoră de nostalgie. Cântecele îi ajutau să se smulgă din realitate, îi ajutau să rupă lanțurile prezentului, și să se refugieze în trecut. Nu mai erau cântece care le aminteau de copilărie, de prima dragoste, de prietenii vechi, părea că ascultându-le, fiecare fuma o pipă nevăzută de opium și intra în paradisurile artificiale de care vorbea Baudelaire.

Opiumul melodiilor vechilor romanțe și al cântecelor populare, ajuta pe acei exilați ruși să păstreze o legătură cu Patria părăsită. Cum aşi fi putut bănui atunci, în 1924, că intr'o zi voiu fi și eu un biet exilat, că în 1954 voiu citi și eu, ca să mă mângâi, cântecele românești culese de poetul Vasile Posteucă? Poate unii mai tineri sau mai puțin legați, prin firele nevăzute ale amintirilor, de țară, nu vor fi simțind apăsarea dorului, câteodată așa de dureroasă, că simțim nevoia să ne ascundem lacrimile. Pentru acești privilegiați ai lipsei de nevăzute lanțuri afective, pentru acești emancipați de orice prejudecată afectivă, cartea de cântece românești a dlui Vasile Posteucă nu le poate spune nimic. Ce valoare estetică poate avea o veche și naivă romanță? Nici una. Dacă versurile naive, melodia simplă nu pot deștepta în suflet un moment intens trăit, o împrejurare în care inima noastră a bătut mai tare, romanța nu poate să ne deștepte nici o emoție. Dar pentru cei cărora toate romanțele și cântecele populare le evoacă succesiv întreg trecutul, cartea de cântece românești capătă o excepțională valoare emotivă. Pentru toți cabotinii unui afectat hiperintelectualism (care evident nu resistă la o severă analiză cum nu resistă ghipsul care imită marmura la cea mai ușoară lovitură de ciocan), toată colecția de cântece românești pe care a alcătuit-o dl Vasile Posteucă, constituie o poezie minoră. Și calificativul "minoră" este rostit cu superioritate plină de dispreț. Sunt snobii "poeziei pure", adică acei ce purifică poezia de orice sentiment, sunt afectații poeziei pentru inițiați în neantul poeziei pure, o poezie care recurge la un hermetism al formei unit cu un simbolism tot atât de hermetic, spre a da amăgitoarea impresie de profunzime. Arta poetică este redusă la un fel de joc de cuvinte încrucișate, cu atât mai valoroasă în această estetică a neantului de emoție, cu cât este mai neînțeleasă. Hermetismul simbolist dislocat de o parodie a surrealismului, care își află expresia sublimată în Henri Michaux, nu ne spune nimic. Se poate să fie vorba de o încercare de a exprima lipsa de adâncime sufletească a unei epoci confuze, dislocate, dar sensibilității noastre, această "poezie pură", nu-i spune nimic. Suntem opaci farsei unei profundități care nu există decât convențional, prin asentimentul unei minorități solemne și caraghioase de snobi.

Mărturisim că simțim căldura acestor romanțe și cântece populare și ne declarăm neevoluați, simțiri simple, naturale, care ne regăsim în această "Carte de cântece românești". Recitim o strofă și închidem ochii spre a ne aminti buzele fetei care ne-a cântat-o odioară. Din depărtarea anilor auzim melodia încântărilor care nu se vor uita niciodată. Vai ce săraci sunt oamenii cari în pribegie nu pot simți mângâierea unui cântec de acasă! Biete suflete uscate, biete suflete fără rădăcini, bieți oameni de nicăeri, nu lor li se adresează colecția dlui Posteucă. "Te cheamă privighetoarea", și "Deschide, deschide fereastra", romanțe de A. C. Cuza (dl Posteucă a uitat să menționeze), îmi evoacă Iașii; r o m a n ț a "Călugărul din vechiul schit", de Traian Demetrescu îmi ține tovărășie într'o imaginară plimbare prin parcul Bibescu din Craiova sau "Am iubit doi ochi albaștri", de Theodor Serbănescu, melodia de Cavadia, îmi amintește de Tecuci...

Când am terminat cartea de cântece românești, m'am întrebat cu o adâncă teamă dacă la întoarcere nu vor fi amuțit toate cântecele pe care noi le fredonăm în pribegie, ca să ne ogoim dorul de țară...

Eram pe înălțimile de la Stersura, în munții Gorjului, prin sfârșitul lui Octombrie 1916. Ne înfruntasem voinicește cu Germanii, dar încercam o obscură teamă că nu vom putea opri multă vreme asalturile. Gânduri risipite și sentimente confuze, potrivite situației. Un căprar, Giucăl, de la Strehaia din Mehedinți, începu să cânte legănat "Strinitate dinți de fer". Erau încărcate de atâta tristeță versurile acelea neîndemânatice!

Citind cartea dlui Posteucă, îmi aduc aminte de cântecul lui Giucăl.

P. Ş.

* *Madrid, 1954.*

A M I N T I R I I N U N I F O R M A

(M. Niculescu*)

S'a constatat ca în general, cartile de razboiu de succes, au fost acelea în care autorii nu au exaltat eroismul, nu "au apasat pe pedala patriotica", ci-cum se exprima nu de mult un confrate parizian-au prezentat fateta "umana" a razboiului si luptatorilor. Prin fateta umana se intelege defetismul, lasitatea si frica. E usor de inteles de ce cititorul postbelic agreiaza scoaterea în evidenta a acestei fatete "umane". Majoritatea luptatorilor ce au apasat pe pedala patriotica cu sufletul lor intreg, au murit si putinii care au scapat, sunt striviti de marea majoritate a ambuscatilor. Vasile Militaru, intr'o fabula, vorbea de un crâncen razboiu între animale. Leii si ursii s'au batut cu vitejie, vulpile s'au batut si ele crunt... la partea sedentara. Dupa razboiu a urmat, ca deobiceiu, prima parada de... zece Mai. In fruntea celor ce defilau cu ordine, cordoane, barete, etc., se gaseau, cum era de asteptat, vulpile. La coada se vedeau rar de tot câte un leu si câte un urs, raniti si fara decoratii.

Deci majoritatea lectorilor unei carti de razboiu, o formeaza... vulpile. Aceste vulpi, care au cunoscut razboiul din comunicate, din fotoliile capitonate ale ministerelor, prefecturilor, sau-si mai comod-ale legatiilor, sunt extrem de încântate sa constate ca luptatorii de pe front au fost niste fricosi, deci nu se deosebesc de ei.

In sprijinul celor spuse de noi vine însusi dl Niculescu care, în cartea sa, gaseste necesar sa dea explicatii în paranteze sau la subsol, usupra unor termeni militari extrem de simpli, ca "unghiul mort" si "mortierul". Autorul stie ca majoritatea lectorilor lui va fi formata din oameni care nu numai ca nu au cunoscut razboiul, dar nu au cunoscut nici cazarma, pe acele "fericite" vremuri, babaca avînd trecere sa faca pe fiul lui papa nu numai profesor universitar când era ministru, ci sa si obtina ca pretioasa-i odrasla sa faca armata "în particular". Pentruca orice Român care a trecut printr'o cazarma, stie ce este un unghiu mort si un mortier.

Nu suntem suparati deloc ca autorul a sgâltâit putin câteva sepci galonate. Lasam aceasta în grija celor ce au facut armata în particular sau la manutanta.

Noi suntem convinsi ca dl Niculescu a fost sincer în cartea dsale, ca a descris ceiace a vazut si simtit. Dar lucrurile se prezinta ochilor si inimii noastre nu asa cum sunt, ci asa cum le vedem noi, adica cum ochiul si inima noastra sunt inclinati sa le vada.

Citind "Amintiri în uniforma", lectorul e înclinat sa creada ca toti luptatorii români au fost niste timorati. Am spus mai sus ca suntem total convinsi de buna credinta a autorului. Socotim însa ca e necesara o explicatie. In orice razboiu, desagregarea porneste dinapoi; frica cea mai mare nu se gaseste pe linia întâia, ci din contra. Cel mai curajos este luptatorul din linia întâia, frica începând sa se manifesteze de la trenurile de lupta ale liniei întâia si, mergând crescând la unitatile din linia a doua, comandamente, etc., atinge paroxismul în capitala tarii. La Bucuresti exista fara îndoiala un eroism de cafenea, dar nu credem ca e cazul sa vorbim despre acest gen de eroism aici.

Unul dintre recenzentii laudativi ai dlui Niculescu, unul dintre acei care au descoperit în "Amintiri în uniforma" fateta "umana", se gasea în timpul razboiului la una din legatiile noastre din Occident. E usor de inteles deci de ce acest recenzent a cazut în extaz, gasind în cartea despre care vorbim ca si celor de pe front le era frica. Nu trebuieste multa bataie de cap pentru a gasi explicatia fatetei "umane".

Si dl Niculescu a fost un luptator de linia a doua, adica dintr'o unitate în care frica începe sa se manifesteze în mod îngrijorator. Din a c e a s t a cauza, eroii cartii sale sunt toti sau aproape toti, niste timorati. In razboiu, luptatorul are frica pâna la ceiace se numeste botezul focului. Din acel moment, în marea majoritate a luptatorilor, frica se evaporeaza sau, în cel mai rau caz, ea poate fi stapânita. Dl Niculescu este ranit chiar în ziua în care are loc acest botez al focului, iar cartea este rodul observatiilor dsale pâna la acest eveniment. Parerea noastra este ca daca dl Niculescu, dupa vindecare, nu s'ar fi aranjat ca sa nu mai vada linia de lupta (nu-i aducem o învinuire din aceasta, dsale rezervist, de moment ce si ofiterii activi recurgeau la aceste aranjamente ba, si mai grav, au descoperit rusinoasa formula a "stagiului pe front") și ar fi revenit în mijlocul camarazilar lui, ar fi scris cartea în cu totul alta forma.

Ceiace ne surprinde totusi în "Amintiri în uniforma" este faptul ca autorul (unul dintre putinii gazetari români care a facut razboiul si a fost ranit-motiv pentru care nu-i precupetim stima noastra), nu priveste eroismul cu simpatie, taxându-l deadreptul... deranjament mintal. E cazul sublocotenentului Gramada.

Dupa razboiul de reîntregire, Fritz Aderca a scris o carte de razboiu. Aderca, cum e lesne de inteles, era antimilitarist. Dealungul a zeci de pagini, isi bate joc de un ofiter superior. La sfarsit, respectivul ofiter moare eroic. Si Fritz Aderca, voind sa fie cât mai sângeros, isi scoate eroul de pe rol cu fraza: "Canalia a stiut sa moara eroic". Cu aceasta fraza, fara sa vrea, Aderca aducea un omagiu eroismului.

Dl Niculescu face câteva erori monumentale în ceiace priveste militaria. Vorbeam mai sus ca intr'o paranteza explica ce este unghiul mort iar la subsol ce este mortierul. Ambele explicatii sunt eronate. Si mai face si greseli de tactica. Intr'un loc povesteste ca gasindu-se cu unitatea pe o inaltime, este survolat de un avion. Avionul era asa de jos, încat autorul vedea pe aviator aplecat peste carlinga-parec ca-i numara-si-i vedea si ochelarii. Un soldat trage si autorul are cuvinte tari la adresa tragatorului. Si gresala nu era a soldatului care a tras, ci a autorului. Daca ar fi tras cu toti soldatii odata în aviatorul caruia i se vedeau ochelarii, unitatea locotenentului Niculescu ar fi putut avea sansa sa doboare avionul-prin uciderea sau ranirea aviatorului-sau, în cel mai rau caz, sa-l oblige sa ia inaltime si sa nu-si mai bata joc de cei de desubt. Departe de noi gândul de a reprosa autorului ca nu a cunoscut aceste chestiuni elementare, desi a trecut printr'o scoala militara; suntem îndreptatiti, credem, sa-i reprosam ca le-a scris.

O alta gresala de tactica este urmatoarea: autorul, ranit, sta de vorba cu un general. Generalul îi cere parerea asupra greselilor ce se comit pe front. Si dl Niculescu cere sa nu se mai bage în linia întâia unitatile speciale, adica pionerii. El socoate ca aceasta era o gresala de tactica a comandamentului românesc. Ori, batalioanele de asalt au fost constituite datorita unei conceptii germane. Si au dat bune rezultate. Dl Niculescu, timp de doua luni, nu ajunge în linia întâia. Desi facea parte dintr'un batalion de asalt, se târaste în linia a doua, nesuferind decât efectele aviatiei sau artileriei, în ultimele zile întâlnind grupuri de sovietici rataciti. Autorul ne spune deseori ca la dreapta sau stânga, ataca granicerii. In razboiu sunt cazuri în care nu numai pionerii, dar chiar telefonistii, bucatarii, ordonantele, etc., pornesc la atac. In acest razboiu, un colonel ce comanda un batalion de vânatori de munte se gaseste, la un moment dat, fata în fata cu inamicul. Colonelul ia o lopata în mâna si, în fruntea telefonistilor, brancardierilor, bucatarilor si ordonantelor, ataca si respinge pe inamic. Desigur ca daca colonelul în chestiune ar fi vazut niste Rusi cu o mitraliera ce ar fi ridicat o batista alba înselatoare si ar fi închis ochii ca dl Niculescu pentru a avea imaginea unei paci vesnice între popoare, inamicul nu ar fi fost respins.

Dupa doua luni de târîre în linia a doua, autorul e suparat ca pionerii au fost bagati în linia întâia. Nu ne-ar fi surprins daca dsa ar fi cerut sa fie aparati de o companie de graniceri, adica de... pifani.

Autorul mai face teoria unui bun comandant. Si ne arata ca prin comportarea lui cu soldatii, reusise sa fie iubit; era deci un bun comandant. Dar autorul se desminte când, pe alta pagina, ne arata cum la un atac în care el si soldatii ce comanda trebuiau sa mearga în urma unui tanc, constata la un moment dat ea e singur; soldatii a caror dragoste reusise s'o câstige, îl lasasera sa mearga la moarte singur. Un bun comandant nu e cel înfatisat de dl Niculescu. Daca vrea sa afle cum trebuie sa fie un bun comandant, îi recomandam sa citeasca "Ultima noapte de dragoste, prima noapte de razboi". In aceasta carte, Camil Petrescu, care nu e deloc tandru cu capitanul Corabu, ne arata care sunt calitatile ce se cer unui bun comandant.

Dar sa ne referim si la calitatile sau defectele literare. In general, o carte de razboiu poate fi scrisa în doua feluri; sau se scrie sub forma de memorii, sobru, faptele în acest caz primeaza asupra efectelor literare, sau se face o carte în care grija literara trece înaintea faptelor, faptele castigând valoare gratie artificiului literar. Dl Niculescu amesteca una cu alta. Si la inceput, unde descrie pe sublocotenentul Tonciu, ne arata reale calitati literare. Suntem convinsi ca autorul ar fi putut sa ne dea o carte frumoasa daca-desi soarta nu l-a pus în situatia de a fi camarad de razboiu cu zanatecul Tonciu-ar fi continuat sa scrie ca si cum ar fi fost mereu alaturi de el, închipuindu-si ce ar fi facut zanatecul intr'o situatie sau alta. Suntem convinsi ca si dl Niculescu ar fi scos de pe rol pe zanatec cu fraza: "Canalia a stiut sa moara eroic" si ne-ar fi dat o carte buna.

Nu suntem deloc contra limbajului ultrabrutal al autorului. Si aceasta pentruca, cu o fraza brutala, zugraveste un erou mai veridic decât daca ar fi facut-o pe zece pagini de apa dulceaga. Credem însa ca în unele locuri, abuzeaza. In a doua concentrare ne descrie pe toti camarazii lui. Si vorbind despre unul, ne arata ca ceilalti camarazi spuneau despre el ca "i-a mâncat pisica chestia". Aceasta fraza este înmiit mai pudica decât multe altele, totusi sgârie urechea. Nu spune nimic, nu era necesara, dupa cum nu erau necesare nici una din paginile în care descrie aceasta concentrare.

Calitati literare ne mai dovedeste autorul în descrierea ordonantei, în zugravirea mamei sale-câteva linii extrem de duioase-si în scena gasirii celor doi soldati ai sai la închisoarea regimentului.

Nu stim daca dl Niculescu a mai publicat pâna acuma vreo carte sau este un debutant. Dar chiar daca ar mai fi scris, "Amintiri în uniforma" e o carte ce prezinta toate defectele unui debut. Un debut care, e cinstit s'o spunem, ne prezinta un scriitor despre care desigur, în viitor, vom avea ocazia sa scrim altfel.

* *Editura "Cartea pribegiei", Buenos Aires.*

N. S. G.

ECOURI

† C. ANTONIADE

C. Antoniade era unul dintre puţinii supravieţuitori ai generaţiilor formate la şcoala lui Titu Maiorescu.

In 1907 îşi trece teza de doctorat în filozofie: "Iluzia realistă". Subiectul tezei era în spiritul acelei epoci de tendinţă antipozitivistă. Şcoala de la Marburg a neokantienilor exercita o puternică influenţă. Iniţiatorul şcoalei de la Marburg, filozoful Herman Cohen publicase în 1902 "Logica cunoaşterii pure". Aceiaşi mişcare neokantiană îşi aflase expresia în Franţa în Charles Renouvier, continuată de Jules Rachalier şi de Boutroux. Mai trebuie să menţionăm şi pe Rudolf Euken un filozof, în acea epocă, de mare prestigiu. In această ambianţă spirituală se contura conţinutul tezei de doctorat "Iluzia realistă".

Intre 1905 şi 1915 se situiază cea mai intensă şi mai fecundă activitate intelectuală a lui C. Antoniade. Descoperă pe Henri Bergson. "Essai sur les donnèes immédiates de la connaissance", "Matière et mémoire", "L'évolution créatrice" (apărută în 1907), îl entusiasmează. In 1910 publică o lucrare "Filozofia lui Henri Bergson", prima prezentare în româneşte a filozofului francez, deschizând seria de comentatori români ai filozofiei Bergsoniene, Mircea Djuvara, D. Florian, etc. Obţinând o bursă de studii se duce în Anglia. Lectura lui Carlyle îl pasionează. In 1912 C. Antoniade publică într'o serie de numere din "Convorbiri literare", un lung studiu intitulat "Sartor Resartus" sau filozofia.

Pornind de la romanul filozofic al lui Carlyle "Sartor Resartus", realizează un foarte interesant studiu asupra filozofiei gânditorului englez. In 1915 publică în editura "Casa Şcoalelor", o frumoasă traducere a celebrei cărţi "Eroii", de Thomas Carlyle, iar în editura "Biblioteca pentru toţi" câteva pagini alese din acelaş autor, sub titlul "Muncă, sinceritate, tăcere". O lucrare mai mult de polemică "Imperialismul culturii germane", o publică în 1915. Se simţea ambianţa intervenţionistă din epoca neutralităţii.

Imediat după războiu, C. Antoniade a fost numit de Ionel Brătianu în comisia reparaţiilor, alături de Zăuceanu, Popescu-Pion şi Neculce. In 1928 N. Titulescu l-a numit ministrul României pe lângă Liga Naţiunilor, post în care a funcţionat până la 1937. Folosind răgazul pe care i-l oferea postul de ministru la Geneva, C. Antoniade publică în 1931 un studiu asupra lui Maquiavel. Asupra marelui gânditor politic al renaşterii, în româneşte, nu se publicase nimic în afară de un capitol pe care i l-a consacrat P. P. Negulescu în cartea "Filozofia Renaşterii". C. Antoniade umplea un gol, studiul era scris cu aleasă grijă, în buna tradiţie maioresciană a formei. Claritatea, eleganţa expunerii, i-au asigurat un succes de librărie. Evident că nu era opera unui erudit, un studiu care pe planul internaţional să însemne o dată, cum a fost de exemplu teza de doctorat asupra lui Francesco Guiciardini, publicată în 1925 de Oţetea. De aceia studiul lui C. Antoniade, publicat în limba franceză, nu s'impus atenţei specialiştilor în cultura Renaşterii. Nu era un om de specialitate ca Burchardt, Gebhart, Philippe Monier, Villari, Benedetto Croce, etc., dar nu mai puţin, studiul său mai exact monografia lui Maquiavel se citeşte cu un deosebit interes. C. Antoniade mărturisea că voia să amplifice studiul iniţial, printr'o expunere a filozofiei politice a lui Maquiavel aşa cum reiese din "Il principe" şi din "discursul asupra primei decade de Tit Liviu". Cu experienţa căpătată în laboratorul politicei internaţionale—Liga Naţiunilor—volumul asupra filozofiei politice a lui Maquiavel i-ar fi pus în adevărata lui lumină de iniţiator şi teoretician al raţiunii de Stat. In "Discursul asupra primei decade de Tit Liviu" găsim acest fragment: "Când este în discuţie salvarea Patriei, nu trebuie să prevaleze consideraţii de justiţie sau injustiţie, mi... sau cruzime, onoare sau mârşăvie ci, lăsând la o parte orice altă consideraţie, să se urmeze acel partid care îi salvează viaţa şi-i apără libertatea" ...e prima formulare a ideiei raţiunii de Stat. Renaşterea l-a atras pe C. Antoniade prin intensitatea de viaţă, prin reliefarea personalităţilor, prin coloratura puternică a epocii. Un volum dedicat culorea "Figuri din Renaşterea italiană" (1935), a consacrat calităţile alese de biograf ale lui C. Antoniade. Portretul lui Aretino, îndrăcitul şi temutul pamfletar, este realizat cu o fină şi nuanţată culoare. "Figuri din Renaşterea italiană" a rămas ca o făgăduială neţinută, ulterior C. Antoniade nu a mai publicat nimic.

Prin 1945 la Madrid, începuse să sudieze pe Ortega y Gasset. Ce-l mâna pe C. Antoniade să studieze pe autorul "Rebelunii maselor"? Cine ştie, poate tot studiul lui Maquiavel. Dispreţul lui Maquiavel pentru mase este cunoscut: "Tit Liviu şi toţi ceilalţi istorici sunt de acord că nimic nu este mai van, mai netrebnic, decât mulţimea..." "El spune: "natura mulţimii este slugarnic de ascultătoare şi obraznic de tiranică".

Dacă C. Antoniade a terminat sau nu studiul pe care intenţiona să-l scrie asupra lui Ortega y Gasset, nu ştim. Adesea începem cu entusiasm o lucrare şi cu timpul interesul iniţial se pierde, făcându-ne să părăsim ceiace am început cu atâta căldură.

In cadrul unei istorii a culturii româneşti, numele lui C. Antoniade va fi menţionat.

P. Ş.

* La Milano, o italiancă, prietenă a Ţării noastre, Dna d. Rosetta del Conte, a organizat o săptămână culturală românească, între 24 Mai şi 3 Iunie, anul acesta.

Gestul trebuieşte să fie cu atât mai apreciat, cu cât el vine din partea unei străine care a învăţat să ne iubească Ţara în vremuri bune şi care nu a uitat-o în vremuri de restrişte.

Şi-au dat concursul la reuşita acestei săptămâni româneşti dnii şi dnele: Giuseppe Menotti, rector al Universităţii din Milano, Carlo Tagliavini, prof. la Universitatea din Padova, Carla Cazati, Italo Collini, Enrico d'Alessandro, Comnène, Mircea Popescu, Alexandrina Mititelu şi Dorina Cărămidaru.

* Compatriotul nostru, pictorul Florea Stoica, a expus la Paris, la Misiunea catolică românească din 38, rue Ribéra, 15 desene. Expoziţia a avut loc între 5 şi 25 Iunie.

* Salutăm cu plăcere reluarea activităţii scriitoriceşti a compatriotului nostru, poetul Ion Velicu. Dintr'un articol apărut într'o publicaţie parisiană, reproducem: "Când sufletul Reginei (e vorba de Regina Maria) a asfinţit, România a aşezat restul de lut netrebnic lângă somnul lui Ferdinand cel Drept, în cripta minunilor înfăptuite de Marele Meşter"...

* "Aron Cotruş" poet latin".

Sub titlul de mai sus, publicaţia italiană "Revista Latina" din Roma, publică, în numărul de pe luna Mai, un elogios articol despre opera poetică a directorului revistei noastre.

* "Aron Cotruş" poet al Romei nouă".

Cu prilejul Congresului Uniunii Latine, din capitala Spaniei, ziarul "Madrid" a publicat, subt semnătura ziaristului Elias Gómez Picazo, un amplu articol despre poema "Rapsodia Iberică", de Aron Cotruş, apărută decurând în ediţie bilingvă.

* In Sao Paolo, Brazilia, un mănunchiu de Români a pus bazele unei biblioteci numită "Satul". Conducătorii acestei biblioteci intenţionează să strângă "orice carte sau cuvânt scris în orice limbă asupra ţării noastre şi a satelor noastre, străbătute de jale", imagini din ţară şi din luptele pe care le-a purtat neamul nostru în decursul vremurilor, pentru a-şi apăra libertatea şi va face şi o colecţie de obiecte de artă.

Biblioteca "Satul" face apel la toate publicaţiile româneşti, precum şi la autori, de a trimite publicaţiile şi cărţile apărute, pentru a fi puse la dispoziţia cititorilor şi pentru a fi păstrate pentru viitor.

REVISTE

VERS

Cu acest număr, "Vers" a intrat în al 4-lea an de existenţă. Dacă ne gândim că şi în Ţară, revistele literare aveau o viaţă foarte grea, performanţa confratelui nostru de la Chicago, în exil, trebuieşte socotită o adevărată victorie. Incepută modest cu o colaborare sau două, la Rastatt, în Germania, odată cu mutarea directorului ei în Statele Unite, revista a prins aripi. In aceşti trei ani, "Vers" a fost revista românească cu cea mai regulată apariţie.

Imprimată la multiplicator, în condiţii admirabile, în aceşti trei ani Vers a fost singura revistă literară ce aducea exilaţilor pagini apropiate de sufletul lor, de acel suflet rămas la momentul părăsirii Patriei, neatins de buruienile curentelor literare occidentale.

Pe lângă producţiile unor scriitori în exil, Vers a publicat în fiecare număr o bogată antologie din scriitorii noştri clasici.

După noi, o revistă imprimată la multiplicator e mai valoroasă şi trebuieşte să ne fie mai dragă decât una tipărită. Dacă cel ce scoate o revistă imprimată la multiplicator, întâmpină mai puţine greutăţi în ceiace priveşte banii, multiplicatorul cere o muncă pe care cititorul adesea nici nu o poate bănui. Şi când cel ce bate la maşină pe stencil şi învârteşte la roata multiplicatorului mai munceşte şi în fabrică între 8 şi 16 ore pe zi, ne dăm seama de câtă trudă, cât suflet, cât sbucium, cere o asemenea revistă.

Intr'un articol emoţionant, în pragul celui de al patrulea an, Dl Novac, directorul revistei "Vers", împărtăşeşte cititorilor bucuria sa de a fi reuşit să ţină în viaţă, cu toate greutăţile, revista.

Noi îi împărtăşim bucuria şi urăm Versului viaţă lungă, cât mai lungă.

CAETE DE DOR

Nu mai puţin lăudabilă este activitatea dlui Virgil Ieruncă care, la Paris, scoate revista "Caete de dor".

Este drept că noi nu suntem de acord cu tot ceiace apare în revista dlui Ieruncă, dar în fiecare număr găsim ceva care să ne meargă la inimă. De exemplu în acest ultim număr (8), ne-au plăcut mult versurile dlui V. Ţară. Credem că acest nume va însemna ceva în viitor în ogorul literelor româneşti. Tot din acest număr ne-au mai plăcut versurile dlor Ieruncă, Posteucă, N. Gheorghiu precum şi ale dnei Yvonne Rossignon. Nu ne-au plăcut trăsnelile semnate Pârvulescu şi nici, mai ales, satira lipsită de valoare a dlui Busuioceanu. Dl Busuioceanu este ulcerat totdeauna de succesul altora. Dealtfel, se pare, nici dl Ieruncă nu pare să fie de acord cu atacurile dlui Busuioceanu. Dsa publică în acelaş număr câteva pagini de critică ale lui Emil Gulian, pagini în care nu este pomenit dl Busuioceanu şi este lăudat tocmai poetul înjurat de lectorul de la Universitatea din Madrid.

In rest semnează dnii Eliade, Mircea Popescu, G. Racoveanu (o tranşantă punere la punct a dlui Stamatu), Ion Negru, Ion Cuşa, N. Caranica, etc.

Dl Vintilă Horia semnează o reuşită satiră adresată dlui Gh. Uscătescu şi intitulată sugestiv, "Omenie".

* S'au mai primit la redacţie: Vatra, Cronica românească, România muncitoare, Libertatea, Liberty and Justice, Arc, România, America, Curierul românesc, l'Indépendance roumaine, Patria, Frăţia ortodoxă, Dacia, Bulletin européen, Credinţa şi Buletinul Militar.

CARPATII

REVISTA CULTURALA

Director: ARON COTRUS

Redactori: TRAIAN POPESCU
N. S. GOVORA

Redacţia şi Administraţia:
Madrid, calle Villanueva, 43.

Abonamente:

anual 5 Dolar U. S. A. sau echivalentul.
şase luni, 3 Dolari sau echivalentul.

ES MANUSCRITO - MARSIEGA, S. A.